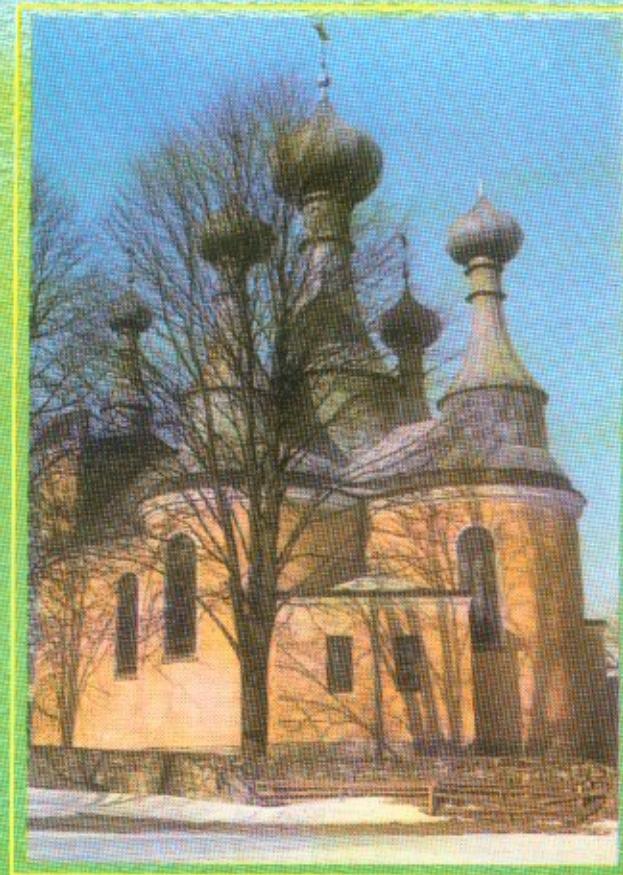

ЗАГОРОДА

Музейне Товариство в Зиндранові
№ 2 (37) 2003

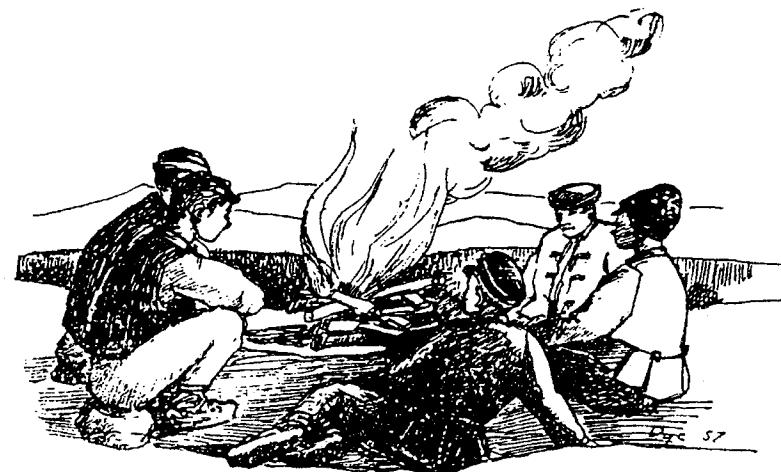
ISBN 83-87282-59-6

Towarzystwo Muzealne w Zyndranowej

Zahoroda

Загорода

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ
ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ

Zahoroda

KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI
ŁEMKÓW W POLSCE

Okładka przed: *Cerkiew w Klimkówce*

Okładka tył: *Kamienna figura Matki Boskiej* (Muzeum w Zyndranowej)

ВЕЛИКА ПОДЯКА

Вшыткым хто підтримує музейны діяння, хто дарує експонаты і хто пише до Музейного Квартальника "Загорода", хто хоче го придбати і читати.

Кушвара Михайло – з Крампной остатні місяці дарувал дуже експонатів, а то: столярско-господарче нарядя яке лемкы до недавна ужывали (гоблики, долота, свербліки і інше, разом бівше 15 експонатів).

Федош Михайло – до колекції жыдівских памяток 4 свічники електричны, 7 стопковы. До експозиції воєнной 2 вояцкы фляшки, офіцерску торбинку, а до памяток лемківских 3 літаренкы давной форми і пару бюровых плястиковых торбинок.

Губик Штефан – въканал 2 габльоти на церковны памяткы і поширил стіны - таблиці на експонуваня крестів по знищених церквах, цмонтерях і придорожних капличках.

За дари і поміч Вшыткым Боже велике заплат.

Жертводавців грошовой помочи помістиме в наступнім номері.

Рада Музейного Товариства.

РЕДАКЦІЯ ДО ЧИТАЧІВ

Близко музейне свято "Од Русаль до Яна" то прагнеме наш квартальник "Загорода" н-р 2 видати до свята - 28-29.06. Так же першими чытачами того квартальника будут участнікі свята – імпрези в Зінранові.

В суботу, на розпочатю імпрезы, ма виступіти при музею колектив "Студенка" з Калуша (Україна) і гудакі – солісти з Свидника (Словаччина)

А в неділю на сцені при сельськім будинку зголосены колективы; "Маковиця" з Свидника, музична і співацька група од Снины зо Словаччини. З польских колективів мають завітати; гуральський колектив з Північної пов. Н. Санч, "Любатовяне" гміна Івоніч, з Бещад "Лютовиска" і може завітати лемківский колектив "Зберанина" з Команчы.

Церковну недільну част ма обслужити Архиепископ Адам.

Тілько до теми свята.

Нелегко о вшыткім писати, бо што ся діє в світі і в краю то знаме з радия, телевізій і газет. Важна подія в краю, же Польща в референдум 7-8. 06. зголосила своє членство до Унії Європейской. Для нас Лемків, окреме тых в горах, покля вшыткы вернут з вигнаня, може означати історичну і жытъову зміну на ліпше в знесено політичной границі, бо і Словаччия тышт стає членом Унії Європи. А преціш там жыют невигнаны лемкы - русины ци українці і може буде нам легше в діяннях родинных, культурowych і економічных. Зближатся час, же зас будут нашы родаки з полудня приходиты на торги до Дуклі, Змігородка, Грибова, Горлиці і інших міст. А нам буде близко до Свидника, Стропкова, Бардйова -- як то было за "небішкы" австрійской монархії, же не було границі і контролі, яка иши тепер жыє.

Од часу 1-го н-ру "Загороды" 2003 р. до гнес штосі ся діє і в нашім жытю. Рада Музейного Товариства достае запрошыня на ріжны нарады культуровых од державных урядів, музеів і ріжных организаций.

На зимовы час Окружный Музей в Н. Санчи пожычал на выставу дос дуже експонатів лемківского одягу.

Региональный Музей в Яслі, на святочный Великодный час, пожычал на выставу 240 писанок Александры Полянской – Гринчук, Анны Буряк з Полян і Надії Шкимба з Калуша.

24 – 25 мая одбыл ся 13 – тый кермеш в Вильхівци. Свято было удане, бо погода бездошова.

Недавно в Устю Р. мала місце цікава історична нарада в справі можливості і повороту Лемків з вигнання акцій “Вісла”. Нараду організувала Фундація “Рутеніка” під руководством голови Фундації д-ра Михала Сандовича. Была там запрошена Рада Музейного Товариства.

1. 06. Дирекція Музею Народного Будовництва в Сяноци запросила Раду М. Т. на барз цікаве шторічне свято культурою – музейне зване “Ярмарк”.

В половині червця в Пряшові на Словаччині одбыл ся черговий Світовий Конгрес Русинів. Не знаме ближше перебігу Конгресу, бо Товариство Музейне не було прощене, а никто з учасників ищинич не написав. Може веце будеме знати до наступного номера.

А в музею все дуже роботи, бо од яри треба косити загороду, провадити консервацію будинків і експонатів, змінити вистави і порядкувати вшытко што на дворі і в середині музею. Сут иши зичливі люди, котри дарують деякі експонати і помагают в роботах як згадуєме в місці подяки.

Дуже тყж трудів в підготовці 12-го музейного свята, бо барз мало активу на Дуклянщині. Та жайме все в добрих надіях.

Поздоровляме красно Дорогих Читачив і хто буде на музейнім святі то до увидіння.

Редакція.

Музейне свято “Од Русаль до Яна”

ЦЕРКВА В РІПНИКУ

Перед новим Роком отримав я цікавого листа і дуже цінний художній Альбом “Грекокатолицька Церква св. Параскевії в Ріпнику” від Станислава Помпровича з Кросна, до парохії якої належало мое рідне село Петруша Воля.

Автор Альбому, Станислав Помпрович, історик діяч культури закоханий у красу короснянської землі якій присвятив наукові праці за що отримав численні нагороди.

У вступному слові автора читаємо: “Ставлю питаня, чи не варто зберегти уніяцьку церкву в Ріпнику? Бо з часом памятки культури забиваються і навіть знищуються. Збережені ікони заслуговують на відновлення. Альбом не претендує на щось надзвичайне. Зацікавленим темою ріпницької церкви пропоную особисто побачити іконостас і внутрішнє оформлення церкви. Буду вдячний за допомогу і доповнення”.

Парохія Ріпник до якої належить і село Петруша Воля є частиною лемківського острівця що на північ від Кросна до якого ще належали Ванівка, Коростенка, Боднарівка, Опарівка і Чорнорікі.

Територія гірська покрита лісами, земля пісчана неврожайна, гори – Магура, Кичера сягали висоти 514 м. Люди тут жили бідно і за куском хліба змушені були гнути спину на панськім, іти на заробітки в чужі краї і за океан.

Однако віру, мову і традиції берегли віками і передавали поколінням.

Письмова згадка про село Ріпник, що сьогодні в гміні Вояшувка Короснянського повіту (Польща) сягає кінця шіснадцятого століття. Відомий є ерекційний акт церкви з 1581 року. Ріпник від віків майже цілковито населяла руська людність. Поляки були нечисленні. Однак перекази кажуть що русини тут живут тисячі літ. Віру Христову прийняли

на 130 літ скоріше Київської Русі від святих Кирила і Мефодія.

Коли збудували першу церкву то посадили біля ней дуб, який стоїть до сьогодні як пам'ятник природи. Парафія охоплювала і село Петруша Воля, про яке піде мова пізніше.

Парохами були тут нащадки роду Баньковських (1695 – 1733), після року 1837 – Іоан Гумінський (батько Модеста), в роках 1875 – 1931 – декан Теодор Мерена, після нього Євгеній Усцький. Остатнім був Ярослав Міровна евакуований після війни 1945 р. на Україну в Заліщики.

Під час німецької окупації проявив приклад любові до біжнього ховаючи і ратуючи перед смертю від гітлерівців єврейську дівчинку. Не відмовив ії в допомозі і після війни, разом зі своєю родиною забрав на Україну. Вона здобула вищу освіту у Львові і з чоловіком оселилась на Кримі.

Велика заслуга у збереженії віри, мови і традиції Модеста Гумецького патріота лемка. Він був лікарем в Кросні і користувався великим авторитетом, його оберали бурмістром Кросна. М. Гумецький був ще і публіцистом, писав вірші і наукові праці по медицині. Він постійно ходив до церкви в Ріпнику і ту похований на цвинтарі де і досі зберігся пам'ятник (3. 04. 1842 – 9. 12. 1899).

Здобули вищу освіту і стали професорами Василь Бік в Ярославі, Микола Колодійчак в Кросні, Михайло Каплун в Тарнополі.

В Ріпнику була однокласова школа – вчителька Михалина Дзядош, народний дім, читальня кооператива і художній колектив. До війни було 78 хат, 304 лемків.

В Петруші Волі до війни було 214 хат в яких жило 773 лемків, 54 поляки, 7 жидів. Були дві школи 2 класові в центрі села, де вчителями були Станіслав Грофф і Неоліна Олшанська, а на хуторі Завада 1 класова, де вчителькою була Юлія Опарівська вдова священника, якой донька

Дануся вийшла заміж на 16 літ за Степана Бандеру, а сина Володимира розстріляло гестапо. В селі був народний дім, читальня і 2 кооперативи.

Великою трагедією стала німецька окупація. В Шебнях біля Ясла був табір військовополонених радянської Армії де від голоду і холоду косила смерт. Тим що пощастило в нічний час вирватись на волю ішли в наше село, бо воно було найближче, а люди нагодували, допомогли одягою для дальшої дороги до рідної хати за що німці сурово карали.

18 грудня 1942 року гестапо розстріляло родину Кашиків – маму Юстину, доньку Олену і дітей Михала і Дозю якій було 5 літ, а хату спалили. В червні 1943 року така доля спіткала і родину Кобялків, розстріляли чотирьох, хату спалили. В концтаборі Освенцім загинули – Ігнатій Мудрак, Павло Кашак, Степан Дашик, Василь Ментус і Марія Клебаш. Загинули на Дукельському перевалі мобілізувані в радянську армію Павло Кашик, Марян Ланяк, Степан Бік, Михайло Бік і Андрій Васік.

Здобувши вищу освіту вчителем в Вороблику Королівськім був Степан Барна родом з Петрушої Волі. В 1945 році всіх лемків з Петрушої Волі і Ріпника переселили в різні області України.

А тепер про церкву.

В 1912 році старовинну деревяну церкву замінено на муровану з червеної цегли. Розміщена церква на пагорбі старого цвинтариска. Фасади відзначаються досить богатою архітектурою і декоративною композицією – пілястри, гримси, фризи. Збудована на плані грецького хреста, вівтарем звернена на Схід, вінчана куполом – холмом, крита бляхою, над перестченням рамен хреста. Довкола купола – 4 невеличкі вежі з холмами. Вікна півкульні. Церква ця традиційно складається з вівтаря, прямокутної нави та притвору.

Церква в Ріпнику

намістні ікони, а в тенді (круглий образ) св. О. Миколай, далі Богоматір з Дитятком, Приснодівство: Христос Навчаючий, св. Параскевя храмова ікона Покровителька церкви та інші.

В другому ряді в тендах зображені ікони пов'язані з деякими церковними святами в календарному році, а саме Різдво Христове, Богоявленіє Господне, Воскресеніє Господне та Зіслання Святого Духа на Апостолів.

Третій ряд це ікони зєднані в одну цілість створюючи тз. "Деейсіс" що символізує Церкву Головою которой є Ісус Христос.

Четвертий ряд охоплює зображеніе пророків в медальонах: Ілюю, Царя Давида, Ісаю, в центрі Господа Всемогучого Бога Отця, потім далі пророки Даниїл, Єремія

Бівтар від нави відмежується Іконостасом, тобто стіною, що складається з ікон і зображень релігійного сюжету. Ікони розташовані епархічно у визначеному порядку.

Дякуючи іконам з Іконостасу вірні відтворювали собі уяву про надприродний світ.

Свята Літургія відправляється за Іконостасом при Престолі, а мова в церкві – церковно словянська. Іконостас в Ріпниках створений з чотирьох рядів ікон.

В першому ряді

і Мойсей. На стінах свв Рівн. Ап. Кирила і Мефодія.

Верхню частину нави закриває склепіння в формі чаши – купула. Іх очолює візерунок "Спас Нерукотворний"

Довкола обводу купола видніється текст молитви Господньої "Отче наш" церковнословянською мовою. По чотирьох сторонах вкомпоновано зображення святих Евангeliстів Іоана, Матвія, Луки і Марка. Верхні розписи настінні зображають Тайну Вечерю і молитву Спасителя.

В загальному стіни і склепіння церкви покриває багатобарвна фігулярно – орнаментальна поліхромія збагачена рослинним орнаментом та написана церковнословянською мовою. Виконана в різний час і різними живописцями. Ця богатобарвна поліхромія своїм стилем нагадує пізнє відокремлення, а також зближення орнаментами і символікою до художньої творчості Йосифа Мегоффера.

Покровителькою ріпницької церкви була св. Параскевія Тирновська. День її пам'яті 27 жовтня за григорянським календарем.

Поблизу церкви знаходиться мурована дзвінниця. Має філяри зєднані аркадами, увінчані трикутним щитом.

В краєвид Ріпницької церкви чудово вписується старезний, богатовіковий дуб, потужних розмірів. В обемі сягає 570 см, високий понад 20 метри.

Від 1954 року дуб – пам'ятка природи і постійно перебуває під охороною держави.

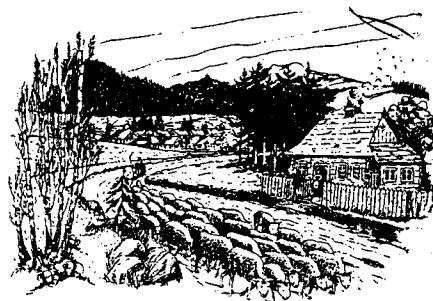
Це скорочені відомості про парохію Ріпник яку подає в Альбомі автор "Церква грекокатолицька в Ріпнику".

Велика вдячність всім, хто зберігав і зберігає цей чудовий храм, а автору Станіславу Помпровичу за популяризацію релігійної культури лемків в Польщі.

Петро Когут.

НАША ЛЕМКОВЩИНА

Нашы діды прадіды
Засвоили нам Карпаты,
вытычили полонины.
Построили власны хаты.

Землю матку заорали,
Каменисту, планну ріло,
Же так гарді выглядала,
Як чорнозем на Поділю.

Але у нас задолга зима,
Весна пізна, зимний клімат,
То пшениця ся не вродит,
Бо морозу не витримат.

Зато вівса і компери,
(ту іх зову “бараболі”)
на азимку, киселицю –
люде мали все доволі.

Замножили вівці, козы,
Звичайно и грубистый статок,
Змайстрували плуги, возы
И створили сой достаток.

Годували и пацята,
Кролі, качки, куры, гуси,
Тай зажили своим житьем,
На свойей Лемковской Руси.

Нашы предки тверды люде,
Руснаками ся назвали;
И звичайно рускы назывы
Своим селам надавали.

Устья Русске, Русска Воля,
Руска, реку, Яблониця,
И Дубрівка и Свіржова,
Та и Руска тыж Ропиця.

Розмістили свои села
Меж лісами и борами,
В низу хаты окружены
Зелеными кичерами.

Який ліс выкорчували
Так и село називали,
Смерековець, Граб, Лішины,
Барест, Дубне, Вильшня, Ялин.

Нашы діды и прадіды
Вміли собі раду дати,
Власным умом и розумом
Засвоили сой Карпаты.

Заселили Лемківщину
И культуру в ней створили –
Заставали ту лем ціліну,
А добробыт нам лишили.

Іван Русенко.

УРОЧИСТІ ЗБОРИ ФДЛ ВО ЛЬВОВІ

Звітно – виборні збори Фундації дослідження Лемківщини у Львові відбулися 23 мая 2003 р.

Довголітній голова ФДЛ Ярослав Швягла розповів про міроприємства проведені за остатні три роки і роботі кожного члена, а зроблено немало.

Головним напрямом роботи була Церква Святих Володимира і Ольги, видавнича діяльність та звязок з рідною Лемківчиною. В проведених міроприємствах Фундацією активно допомагав голові перший заступник Петро Гандзяк.

Голова церковного комітету Анатолій Петришак разом з членами провели велику роботу по обладнанню церкви іконами, хоругвами, проведено електрифікацію а з зовні забезпечене від корозії, почали збір коштів на огорожу.

Другим важним напрямком роботи то видавнича діяльність яку очолив Іван Красовський. Каждого року появляється Календар Альманах, а всього юш надруковано 30 книжок присвячених історії і культурі Лемків, а в друку ще чотири книжки яки незадовго вийдуть в світ.

Петро Когут постійно дописував до лемківських газет і журналів на Лемківщині і Америці, виступав по радіо на лемківську тему.

Остатнім часом активно влучат ся до роботи молодеж. Марія Янко маює картини і пише верши присвячени Лемківщині. Ольга Кровицька пише книжки. Марія Горбаль досліджує культуру Лемків. Наталька Криничанка організувала художній колектив, та інші.

Велику роботу веде Андрій Тавпаш, організує поїздки на Лемківщину, надає кошти на видавницчу діяльніст.

Активно допомагат Володимир Шуркало, Ярослав Дуда, Леся Зарицька, Дмитро Солинко, Андрій Сухорський та інші.

Новообраний Голова, Іван Челак, подякував за довір'я і приобіцяв не лем продовжати активну роботу Правління але і прискорити виконання заплануваних заходів та накреслити подальші міроприємства на дослідженя збереженя та примноження культури Лемків.

П. Лем.

75 – ліття народження МИРОНА АМБІЦЬКОГО

Вед. Український календар.

Нинішній рік для визначного різьбяра і скульптора Мирона Амбіцького – ювілейний. Він зустрічає своє 75 – ліття. Розповідає член правління Фундації дослідження Лемківщини у Львові, заслужений працівник культури України Петро Когут.

Когут: Народився ювіляр на Лемківщині – в селі Прусик поблизу міста Сянока. У 1945 році сім'я Амбіцьких була виселена в село Сокільники Пустомитівського району. Мирон разом з братом Юрієм навчалися у Львівському училищі прикладного мистецтва імені Івана Труша. Та несподівано були репресовані – спочатку Юрій, а потім і Мирон з батьком та і матір'ю. Після повернення з сибірського заслання брати закінчили Львівський інститут декоративного і прикладного мистецтва. І вже окремо можна розповідати, як талановиті митці – брати різбили свої твори. Вони все глибше освоювали станкову і монументальну пластику. Мирон Амбіцький, зокрема, створив високомистецькі твори “Молитва”, “Мертвa дорога”, “Гайдамаки”, “Оновлена Гуцульщина”, “Нащадки Довбуша”, “Хресна дорога лемків”, десятки портретів українських літературних діячів. Він є автором пам'ятників Тарасу Шевченку в селі Сокільники, “Борцям за волю України” в місті Рогатині на Івано – Франківщині, там же художньо – меморіального знака Вячеславу Чорноволу та інших. Різбярські твори Мирона Амбіцького знаходяться в музеях України, Польщі, Угорщини, Франції, Канади.

Прикро, що талановитого різьбяра і скульптора двічі представляли на присвоєння йому почесного звання “Заслужений художник України”, але він не був того удостоєний.

А нині Мирон Амбіцький зустрічає своє 75 – річчя в натхненних творчих пошуках у різбярстві, у створенні нових пам'ятників.

Тож побажаємо йому міцного здоров'я і погожого творчого щедроліття.

*Інтерв'ю взяло В. Шалайський – прац. радіо
Д. Гнатів. 18. 02. 03.*

80 – ліття народження ОРЕСТА ЗІЛІНСЬКОГО

Вед; Український календар.

Минає 80 років від дня народження ученого, філолога – славіста, критика, фольклориста, громадського діяча Ореста Зілінського. Розповідає член правління Фундації дослідження Лемківщини Петро Когут.

Когут: Орест Зілінський – син відомого мовознавця, професора і видавця Івана Зілінського. Народився він у селі Коростенка теперішнього Короснянського повіту (Республіка Польща).

Початкову та середню освіту здобув у Коростенці, Krakovi, Ярославі. 1940 –го року поступив до Українського вільного університету в Празі. Був заарештований за участь в антифашистському русі. Після закінчення факультету слов'янської філології в Празькому Карловому університеті працював викладачем. Від 1958 року і до кінця життя працював у Чеській академії наук у Празі над проблемами україністики і українсько – слов'янських культурних взаємин.

Автор понад 200 наукових праць, статей, рецензій. Велику увагу приділяв вивченню літератури та культури лемків обох схилів Західних Карпат. Його праці часто друкувалися на сторінках “Нашого Слова” і “Нашої Культури”.

У 1969 році вперше після війни і востаннє відвідав рідне село. Знайомлячись з архівами в Польщі, відшукав серед численних документів раніш невідомий збірник 233 лемківських народних пісень (тексти) із села Білична, який у 80 – х роках 19 – го століття священик Лещишак надіслав Іванові Франкові. Але з різних причин збірник не був надрукований. У “Нашому Слові” Орест Зілінський подав короткий зміст збірника і десят балад з коментарями. У 1975 році повернувся до фольклору рідного села. Планував опрацювати народні балади лемків Польщі як продовження монографії “Національні балади українців Східної Словаччини”, де зібрано понад 500 балад. Але передчасна смерть перешкодила здійсненню цих задумів.

B. Шалайський – прац. радіо.

ЛЕМКІВЩИНО РІДНА...

Видавничий Дім “Високий замок” у Львові видрукував дуже цікаву книжку “Лемківщино рідна, заколишу у красі твоїй”. Автори: кандидат філологічних наук Ольга Кровицька, Валентина Денисюк та відома у мистецькому світі лемкиня Марія Янко.

Книжка присвячена минувшині культури лемків і має чотири розділи:

- Народні та авторські пісні;
- Народні перекази з Лемківщини;
- Народна і авторська поезія;
- Оповідання, оповідки;

Особливий уваги заслуговує вступне слово “Ми вирости з лемківських гір”, в якому Ольга Кровицька і Валентина Денисюк висвітлили видавничу діяльність лемків у міжвоєнні часи матеріялом друкованим в газеті “Наше Слово”.

Автори всупного слова проаналізували творчість багатьох авторів, серед яких Дмитро Вислоцький, Іван Русенко, Богдан – Ігор Антонич і матеріали кожного розділу, відкриваючи нові сторінки нашої минувшини, в яких життєва мудрість зберігається в народних оповіданнях про різні події, ситуації щоденного життя. Вони записані в літописах Київської Русі. Найбільш цінним в цих оповіданнях є мовна специфіка, яка грає першорядну роль у відтворенні лемківського колориту.

Писенна спадщина лемків у обрядових та звичаєвих традиціях, де радощі і страждання, смуток і тривога, які передаються в ліричних весільних піснях, баладах та споріднених з іншими різновидами народної поезії. В закінченні вступного слова читаємо: у народно – пісенній спадщині, у переказах і легендах лемківського краю

оживають хвилі щастя і добра, жалю і сподівання радості та тихого смутку. В них акумулюється невичерпна енергія народу, його історія, звичаї та традиції, які єднають у продовж віків цілі покоління. Не можна оминути чудово виконані і глибоко змістовні ілюстрації Марії Янко, відомої лемкині – художниці, поета, яка викладає у школі народних мистецтв. А коло її зацікавлення лемківське: живопис, вишивка, писанкарство, художня фотографія, поезія...

Книжка “Лемківщина рідна...” дуже цінна. Вона допоможе нам, а особливо молоді, пізнати красу і велич культури лемків.

П. Ластівка.

СКАЖИ МЕНІ МИЛИЙ ДРУЖЕ

Лемковине – краю рідний,
Нигда тебе не забуду,
Краю літ моїх дітинних,
Все о тобі співав буду.

Як же не мам я співати,
Коли серце так мі каже,
Коли спомин рідной хати
Мене з тобом на все
в'яже.

Хоч минуло років дуже,
Тяжку в серці тугу маю.
Скажи мені милив
друже,
Чом думками там вертаю.

До тих верхів – рідних
сторін,
Де в потоках бистрі води,
До піль в осін з хмаром
ворін,
До дитячих гер свободи.

Лемковина в думці моїй,
Бо лем в думці позостала,
Все змінилося від товди,
Лем не змінна гір уява.

Вітер несе мі до гнеска
Лемковини стару пісню.
І згадую я над морем
Незабутню красу гірську.

Шумлять для ня там
смереки,
Шумлять для ня як і
перше,
Лем лозина коло ріки
Ма коріння щораз
Твердше.

M. Дзвінка.

ЛЕМКІВЩИНО РІДНА, ЗАКОЛИШУ В КРАСІ ТВОЇ

В центрі Української Книги Товариства “Просвіта” відбулася 12 березня презентація книжки “Лемківщина рідна, заколишу в красі твоїй” авторів: Валентини Денисюк – працівниці Наукової Бібліотеки ім. В. Стефаника, кандидата Філологічних наук Ольги Кровицької та відомої лемкині художниці і поета Марії Янко.

Презентацію відкрила керівник співочого колективу Наталя Криничанка. Ольга Кровицька розповіла про культуру лемків на рідній землі у міжвоєнні часи. За основу автори книжки взяли матеріали які друкувалися в часописі “Наш Лемко” з 1936 р. до початку війни. В чотирох розділах різних авторів відображена поезія, пісенні твори, перекази і оповідання, які вдало поєднуються фольклорні твори з авторами.

Ольга Кровицька відзначила що це лише початок дослідження богатовікової культури лемків з джерел які знаходяться в Науковій Бібліотеці ім. В. Стефаника.

Валентина Денисюк розповіла що в Бібліотеці знаходиться богато цінних матеріалів культури лемків які чекають на вивчення та видання, аби широкі кола не лише лемків ознайомились з перлинами загально української культури лемків.

Марія Янко розповіла про богатограмме мистецтво лемків, та про ілюстрації до кожного розділу книжки в яких розкрита поетична – філосовська краса культури лемків.

В дискусії виступили Петро Когут, Дмитро Солинко, Роман Одрехівський, Володимир Ардан, Ігор Русиняк та інші, які високо оцінили книжку, висловили глибоку подяку авторам та побажали продовжити працю над виданням нових книжок присвячених культурі лемків як в минувшині так і сьогодні.

На закінчення бандурист Тарас виконав вязку лемківських пісень.

Презентація, в якій було більше п'ятидесяти шанувальників культури лемків відбулась в дуже приємній атмосфері і показала, що такі міроприємства треба проводити частіше.

П. Воля

ЛЕМКІВСКА ВЕСНА

Задули вітри над Карпатами,
Дуют ден і поч та не перестают,
Гнут ся смереки враз з ялицями,
Бо новій весні поклон вітдають.

І гнут ся верхи дерев барз низко,
Втішно і покірно долов ся схилияют,
Бо люба весна надходит близко,
І горы Карпаты уж ей витают.

Ясне сонечко ся уж показало,
Таке вигідне міле і тепле,
І лемкам весну уж пригадало,
Бо теплій вітер снігом уж трепле.

Вітер зо снігом подняв роботу,
А тепле сонце помоч му дає,
І без унертя та без клопоту,
Од лучей сонця сніг скоро тас.

І так як в кождым весняным році
Тепле сонечко землю огріло,
Лем там в Кычері в сухим потоці,
Щасливий ледок сонце не взріло.

Пропали сніги, пропали морозы,
Леды ріками поплили в море,
В подвірях стоят готовы возы,
А дехто навіт в полі уж оре.

Уж вишитки лемкы орют загоны,
Коники тягнут плужок весело,
А зо загонив як на перегоны,
Чути голосів аж ту на село.

Вйо карій вйо! Рушай ся гняди!
Каждий погонич бичыком шмигат,
Бо того ораня єст дуже всяди,
І робота роботу наремно сцігат.

Бо весна красна, суха, погодна,
Додає силы, додає охоты,
Бо така весна для всіх выгодна,
Хто лем до якой піде роботы.

І кипит праця в полним розмаху,
Під тепленькими лучами сонця,
При співі дівчат, квіті запаху,
Спішуться Ваньо, спішуться Февронця.

Заквітили черешні, яблоні і груши,
І біло – рожеву твар показали,
Здравы і крепкы всі людськы душы,
Бо ароматів ся напахали.

За селом на вільсі кує зазуля,
А пчолы в садах нектар зберають,
І кожда несе до свого уля,
Бо там на медок перерабляють.

Там знов пастушок на пищалочі,
Ріжны співанки сой выплекус,
І хоц далеко він на толоці,
А його пісня в село вандрус.

Мряка з над села на землю падат,
Бо взрила ясне і тепле сонце,
Сонце до каждой хыжы заглядат,
Навіт і без то бідне оконце.

А в селі з рана як на ярмарку,
Коровы ревут, ягнятка бечат,
Качки квачучы ідуть на млаку,
В кузни сталевы молоты бренчат.

З пасовиска чути співу пастушка,
За селом співат дівча, як дружка,
І тото дівчатко вишитки уж знають,
І красавицом єй називають.

Бо там пастушок, а ту дівчина,
Єдно спів кончыт, друге зачынат,
І на всі струны голосы і красы,
Такы лемківски весняни часы.

Ой горы, горы, вы наши Карпаты,
Якы вы красны, якы вы богаты,
І яка ваша лемківска весна,
Красна, весела і барз чудесна.

Яків Дудра.

ЛЕМКІВСКИ СЕЛА

ВЫСОВА

Село Высова славне є з добрих мінеральних вод і отпустів на чудовім місци з обявлення св. Марії, де поставлено каплицю. Говорит, зо слезом в оці о тім наш поета і діяч Павел Стефановскі в своїм вершу "Лемковина", где пише м. ін:

"...але як княгиня (Лемковина, мі припис)
достоінство свое
заховала
и съятіст
и молит Бога Предків
в отпустах г Высові
на горі Яворі
и вродит нам сына
Она
Мати Лемковина..."

Рід Сембраторовичів дал рускій церкви двох митрополитів, Йосифа и Сильвестра, а также других видатных люді.

В 1777 році біля Высови отбылася битва з конфедератами, які спалили місцеву церкву. Нову гарну церкву побудували высовяне в 1779 р. посеред села, котра до гнески служыт лемкам в утримуваню своєй східньої віри. Недалеко церкви залишилися дві лемківські памятковы хыжы з съпанцями.

Стары высовяне пригадают часом давны часы, оповідаю легенды о одважных чынах лемків – збійників, о мудрых селянах, о чудах і страхах.

Легенда о Сембраторичах оповідат, же Сембраторичами назвали семох братів – близьняків, котри вродилися в Высові и же ся змістили вишитки на єднім решеті

Інша легенда є о печарі на Лацковій горі, котра є получена підземними льохами – коритарями з Мохначком и Ропом. А скарбів там моц велика: золота, срібра и всяких дорогоцінности. Вхід до печери завалено лем около 100 років тому назад. Потім почали там копати туристи, але потупили чеканы и лопатыи тай пішли дальше вандрувати, дали спокій Лацковій таємници.

Ваньо Лем.

ЛЕМКОВИНА

Лемковина то край
Прекрасних гір
Зеленими лісами
Чудово прибраних.

Лемковина то край
Полян прекрасних
Травом і квітъю
Літом вбераних

Лемковина то край
Шумливих річок
Бистрих потічків
З чистом водичком од віків.

Лемковина то край
Котрого лемки юж не мають
Але його вартіст
Лем лемки знають.

*Вершик написали Танька і Гриц
Бованко.
Поляни, 05.06.2003 р.*

КУС О СЕЛІ ЖИДІВСКІМ і О ЖИДОВЯНСКІ ЦЕРКВІ

Сево Жидівске тето при Крампні не биво велике, бо перед другом світовом війном лем нарахуваво оково 70 нумерів хиж.

Биватам єдна родина жидівска і єдна родина полска – гайовий паньских лісів а потім державних, а решта то руснаки – лемки.

Тиж сево Жидівске не зарахувуваво ся до сев господарчо богатих, бо хотар сева єст барз гористий а поле івовате і камінне, то осянгнена господарчи жидовянских газдів, хоц робили што лем найліпше могли – знали, то і так переважні тоти свої осянгнена газдівско – господарчи отримували дос марні.

Та жеби жити і што раз то на вищий рівень підносити свої газдівки і тим самим родинний і сілский добробит, то жидовянски газдове ховали дос дуже добрий гірской раси рогатой худоби і овець, бо паствиск мали вистарчаючу кілкіст і луки в долинах били дос добри.

Та в часі нещасной другої світової війни в 1944/45 р. сево зоставо барз знищене, бо діяня воєнно – фронтови там тирвали аж оково шіст місяци. То і по війні в 1945 р. більшіст його мешканців лемків під впливом неправдивой -несовістной агітації радянской комісії переселенчої о великі доброті житъю в Радянскім Союзі, виїхава там на Україну, де початково пережили не до описаня барз тяжки часи.

А пару лишених ся лемківских родин зостали в ті страшні переселенскі акції “Вісла” в маю 1947 р. примусово переселені на західні земли Полчи де тиж початково переживали барз житъово тяшки часи. І по тих страшних переселенях по 1947 р. до тепер в жидівскім лем за часів ПРЛ-ю биво Паньствоное Господарство Рілне, котре по 1990 р. зникнуво – пропаво – збанкрутіваво. І тепер в Жидівскім юж з люди і тиж дакого правдивого господарчого житя таїм нич неє і хотар жидовянский што раз то барже ружном крячином зарастат.

В Жидівскім бива гарда старенъка церков греко – католицка і тиж в часах медже воєнних минулого столітя част жидовян будували нову церков православну по котрих юж тепер неє прав же жадного сліду.

Так, сліду юж по тих церквах неє, але старенъка греко – католицка церков давава о собі знати, же тото сї місце єст святе.

Бо як то інакше правдиві можна би биво назвати такє видженя як нище описуєме:

Осіньом 1947 р. оддіви Войска Польського (КБВ) часто ся скривали в ружних сховках ажеби тим способом натрафити на переміщани ся оддіви Української Повстанчої Армії (УПА) і єдной ночи тиж оддів того Войска Польського скрив ся в пусті хижі в поближу – недалеко вспомненої церкви з котрої в дос видну осінну ніч вишва в чудові ясности процесия на біво гарді позбераних люди і для тих вояків в незрозумівих своях прекраснім співі по три кротнім обийденю церкви тота процесия в чудові ясности назад гвошва до церкви і нараз вшитко втихво і зникво. А рано, як тоти вояки пішли справдити што таке там биво, то ково церкви не биво найменьшого сліду, жеби там дахто з люди од довшого часу ходив. Тих вояків биво там семох, войскова дружина, шестох вшитко тото єднаково відів, а єден з нихнич не відів.

Нам о тим оповідав єден з тих вояків, што там тото відів, як по деякім часі тиж і гнас ціва тота дружина вояків чекава, же може до нас придут бандерівці. Правда, товди пережилизме барз дуже боязни жеби дашто прикрого ся нам не ставо, але Предобрий Господ Бог од того нас охоронив.

Тиж нам оповідав наш сусід Іван Кровіцкий, котрий бив в сімдесятіх роках на тамтій жидовський терен паньстровим гайовим, же йому оповідав єден пан з Krakova, котрий в тамтім часі єдного дня літом затримав ся за своїм родином яко туриста в поближу місця той бившої жидовянської церкви греко – католицкої, же вечером відів разом за своїм женом і двоїма дітми, як з землі дос скоро виросла церков з котрої вишва в великі ясности процесия на біво гарді позбераних люди і при дзвоненю церковних дзвонів тиж три раз обишва церков і одбива ся одправа Свужби Божої в східнім обряді, а потім тиж вшитко зникво і втихво, так як і за першим разом. З його оповіданя опис зявленої ся церкви бив докладні такий, як тота гарденька церков бива в часі свого істненя.

І ци то не святе тото місце де стоява тота жидовянська церков. І ци не треба би биво там поставити дакий памятник на Божу хуваву. Подумайте о тім дороги лемки Жидовяне і други дороги лемки, котрим ест дорога наша християнська віра і наша Лемковина.

Тот опис ми пишеме на правдиві правді і таки описи тиж юж зме деякий час тому написали до “Нашого Слова” і “Загороди” і думализме , же жиюча в Польши маленька горсточка жидовянських

лемків і решта поза границями Польши як і ми вшитки лемки, котрим ест дорога наша християнська віра східнього обряду, скупиме ся в єдніст і разом постараеме ся тото дороге лемківське святе поцерковне жидовянське місце належиті упамятнити і тим самим заховати для памяти нашим пришвим лемківским поколіньом, але як до тепер то не зоставо тото здійснене, а треба нам тото як найскорше здійснити. Там справду биво барз велике од Господа Бога людцік видженя святої, а думаме, же хибал зато жеби світ познав, же так як бивши жидовянски, як і на ціві Лемковині лемки, завше жили богохвальні, а так барз невинні потерпіли в часі другої світової війни і потім дале в тих так барз тяшкіх повоєнних переселенях на схід до Радянського Союзу на Україну і на західні землі Польши.

Но тепер по 1990 р. о тім видженю оповідаме кому лем можеме, бо перше то о тім оповідальнізме лем добрі нам знаним людом, котри переважні всвухувалися з великим увагом і разом в замишленю роздумуючи штоби то учинити, жеби тоту святість даяк упамятнити.

Та барз зме ся потішили, як в літі 1993 р. били гнас три пані з Польської Академії Наук з Варшави і просили нас ажебизме ім докладні о тім жидовянськім видженю оповіді і они сой тото наше оповідання награли на тасму магнетофонову і єдна з тих пань повіла нам, же як зме о тім видженю оповідали то і аж з великого перенятя якоби по плечах мурянки ходили.

І так то часом ест, же чужи люде ся тим інтересуют, а ми рідні лемки якоси негоднізме ся зобрата жебизме тото святе місце на наші дорогі Лемковині для нас і наших пришвих поколін належиті на все упамятнили.

То иши раз прекрасні закликуєме вшитки наших дорогих лемків котрим ест дорога наша християнська віра східнього обряду і рідна прадідівска Лемковина. Не забудмє о тім святім поцерковнім жидовянськім місці і разом постарайме ся тото на хвалу Божу і для добра нашої пра – пра дідівської Лемковини як найліпше в наші можливости упамятнити.

То просиме Тебе Предобрий Господи Боже допомож нам Лемкам тото здійснити.

*Опис написано бесідом сева
Полян – Крампни – Котане.
Танька і Гриц Бованко
18. 05 2003 р.*

КАМЕНЯРСТВО

Знане ремесло на ціли наши гори, котры богати в велику скількіст каменя ріжного роду. З того каменярскаго богацтва користали нашы каменяре.

Знаны сут камени млынъски з Бортнога, Крампнай, Яслиск, Пулав о которых знали в kraю в минувших столітях. На замовліня каменяре вираўляли камени до будови.

Село Бортне ма велики запаси каменя на Магуричу (Г-5), Корнути (Б-7). Ту власно до остатніх часів робили камені до млинів, вітраків, съртовників.

Найбівше різбы в камени заховало ся в Бортнім. Ту на пару десят штук виконавцями были: Тарбай Осиф – Бодакы, Грацонь Іван і Андрій – Бортне, Шатинскі Володимир – Розтайне, Хомкович Іван – Прегонина. Власно они мали здібных люді, котры охочо робили при здобиваню каменя при помочи стальowych клинів, молота “штанги”, шпіців до робління дір на клини. Были тиж “фори”, котрыма обкладало ся клина, як не хотів влісти до блоку каменя.

Велики блоки каменя розбивали на меншы, укладали в сцюси і продавали на будову фундаментів, мостів, млинців, крестів, капличок і інших, котры вираўляло ся з каменя.

В другу війну німці одкрили третю копальню каменя на будову доріг (Е-8).

Описав Ваньо Мадзік.

ЖЫТЯ І СМЕРТ ЛЕМКА К. ФАЛЯ - ВОЯКА АМЕРИЦКОЙ АРМІЇ

К. Фаль

Легше писати о уродинах, ювілеях, а тяжše о похоронах. Лемкае ёст жытia чловека, же юж коли ся народит то в незнаний час приходит конец.

З жальом пишеме, же 9. 06. 2003 року помер Фаль – мешканец Гирови. Властиві то невідомо, як поправні писати Його імено, бо народився в Америці в Пенсильянскім краю де записано Го Карл. Коли вернул до рідного села своіх родичів – Гировы то в гміні Дукля записали Го Кароль, а в родині і рідносельчане гварили Му Кайтан. Та позвольме сой і по

смерти ужывати по лемківски ци родинно імено Кайтан.

Од дітини жытia Його было трудне, тяжке. Народився 10 вересня 1917 року в Пенсильванії. Двох братів і сестра были од Ньюго старши. Коли мав два і пів рока померла Му мама. Можна сой уявити виховання такої дітины без материнского тепла.

Отец Кайтана тяжко робил в копальні угля і коли мал кус гроши задумал з четверома дітmi вернути до рідного села Гировы, бо тужыл за рідними горами. Ту обнял родинне господарство при якім глядал другої жены і матери для діти. В новім супружестві пришли на світ дальшы діточки.

Молодий хлопец Кайтан змушеный был ити на службу до інших господарів, жебы заробиты на житя. Юж парунадцетрічным парібчаком іхат до Америки де найти роботу в тім часі было нелегко. Деякій час был затрудненый в гуті желіза. Одталь зостає покликаный до службы войсковой з якой не было звільненя, бо світ огорнула 2-га война світова. Дивізию, в які служыл, выслано до Африки. Одталь перенесено ей і іншы войска до Европы, де вояк Карель пережыл тяжкы военны часы. В бесідах з нами оповідал о битвах в Італії, де як пільот брал участь в боях. Його самольот был збитий і Карель был загроженый німецким пленом.

Потім перенесли Його часть воєнну до Франції, Німець, Австрій. 22 роки Його житя то служба в американській армії. По переїзді до цивільного стану замешкала в Джерзи – Сіті і ту ищи пару років піднял ся найти роботу. Цілый час сднак думал о родині в краю виселені на Україну і о родиннім Його селі Гирові. Пришло політичне полегшання і одвиділ рідних на Україні і село Гирову в Польщі на Дуклянщині. Задумал вернути ту жити на фундаментах Його Родичів і Предків.

Нашол свою дівчину Анастазію, родом з Зіндранови, купил хыжу в Гирові, бо Його родинной юж не было, радувался малым рільничим господарством, яке памятал з молодості до виїзду за море.

Пришло ім на світ троє діточок – Василь, Ева і Павел, яки хрестил в своєму східнім обряді. Был великим любителем вшытого што рідне, лемківске. Николи того не вкривал і не встидался материнської бесіди.

Особа покійного то приклад патріотичного лемка, котрого не вшитки розумілly. Майже што рік іздили до США, ци радше літал, бо як воєнний пільот подорож не платил.

На місци родинной, вітцівской хыжы побудували новий муруваный дім.

І хоц здоровля Го не опуштало то пхалася старіст і в остатніх двох роках слабіст. Пережыл 85 років і похороненый на старім гирівскім цмонтери. Похоронна одправа одбилася в старенькі памяткові гирівскі церкви в латинскім обряді.

Николи Карел не хвалився військовим мундуром американських войск льотничых, в якім зостал похороненый. На грудях мундуру видніл військовый ордер америцкой армії.

В новім домі родина (жена і діти) приготовили по похоронный богатый почастунок і ту участники похорону заспівали Покійному наше старе церковне “Вічная память”, при якім Родина і участники похорон заплакали.

На похорон приїхала донька Ева з Америки, бо двох синів жые в краю – старший Василь в с. Мшана, котрый попрощал Тата з женом і троіма дітми. Наймолодший Павел жиє з Мамом в Гирові.

Родині Покійного высловляме глубоки співчутя, а о Помершім най остає серед нас Вічная память і най Його родинна земля в селі Гирова буде пухом.

Приятелі

БАЯНОВІ ГУСЛІ

Під таком назвом появила ся пята збірка поезії Романа Вархола – члена спілки письменників відомого поета – Лемка.

Тематика поезії збірки різноманітна. Ту і давня українска міфологія, події з нашої історії та далеких екзотичних країв. Чимало присвячено сюжетам з давно грецької та давно римської міфології з відомої “Пісні про Нібелунгів”. Чудови та неповторни поетични образи сповнень замилуванням поета чарами рідної природи.

На 86 сторінках 191 верши поділені на таки розділи: “Котит Свараг обруч”, “Наша сила ломит вражу”, “Пливе по Дунаю поезії мед”, “Тчеться ниттю світ”, “Єгейські мотиви на бронзовій чаші”, “Полик там щемно пахне”, “Вітер пальмами хитає”, “Росою скrapуєтиша”, та “Треба мати серце з криці”. – розкривають нам світ неповторних філосовских думок давньогрецької і давньоримської міфології. Тут поєднується минуле і сучасне поетичної творчости поета.

Треба сказати, що такого змісту поетична збірка перша на Україні, яку не можна читати без хвилювання і глибокого задуму про пережитя від давнини аш до наших днів.

Збірка починається вершом:

*Роса старого дуба
потроіть сили нації.
Чурнуть за море сине
песиголовці вражі.*

А закінчується вершом:

*Царювати на городі
нині кролові не час.
Скоро діння – господиня
осідляє перелаз.*

П. Воля

ПОХВАЛА СВЯТИМ РІВНОАПОСТОЛЬНИМ КИРИЛУ І МЕФОДІЮ

Святі Апостоли, Кириле і Мефодіє,
Просвятителі Словянські,
Сіячі Божої благодаті,
Ви, слова Божого насіння,
Сподобались народам дати.

До Вас щиро молимось,
Богомудрі, Рівноапостольні,
Христом – Богом прославлені,
І шануємо пам’ять Вашу,
Пастирі Православні.

О. Ростислав Свистун.
Львів. 25 травня 2003 року.

ДМИТРО СОЛИНКО написав образи св. св. Рівноапостольних Кирила і Мефодія для церкви Успіння Пресвятої Богородиці (у вівтарі) с. Сокільники Пустомитівського району Львівської області.

Подяка творчому художнику – іконописцю, славному артисту. 70 років Дмитра Солинка – вік високий. Він сягає верхів гір Лемківщини, де пан Дмитро з паличком по ній ходить і на долі глядит: які воні красні!?

Малює образи святих, Божих храмів, портрети пейзажів живої природи, обперізує їх поясами гірських річок. Його гори не сплять, хоча покриті ковдрою вічної зелені, а жива, кришталево – чиста вода тече від них без зупину. Храми його моляться за опустілі села Лемківщини, за спокій тих, що колись тут ходили газдами по рідному Отчому краю, голосять за здоров’я нині живих нашадків.

ДМИТРО СОЛИНКО написав образи св. св. Рівноапостольних
Кирила і Мефодія

Виклич, Дмитре, святих з неба!

Викликав: святих Рівноапостольних Кирила і Мефодія,
Вчителів Слов’янських.

Нехай будуть з нами!

Многих літ, здоров’я,
Квітів – оберемком,
Ти родився у “Жидівськім”
А сам – таки лемко.

Брате любий, Дмитре,
З Лемківського краю,
Щиро дякуєм, сердечно,
Й міцно обіймаєм!
Браво, Маestro!!!

З незмінною любов’ю о. Ростислав Свистун настоятель парафії
з парафіянами в Сокільниках.

Львів. 35 травня 2003 року.

КУС О ПРАВДІ А МОЖЕ НЕ О ПРАВДІ

Я Гриц Бованко походжу со сева Крампни, а я Танька жена Гриця полянчанка з присівка Острішки.

Я Гриц ту до мойої жени Таньки пришов єм в 1947 р. на єй газдівку за присташа.

Нашима близкими сусідами сут: Іван Кровіцки і Станіслав Бернацки. Тиж бив нашим близким сусідом Михав Бернацки, але він юж дос давно тому одишов до вічності – дай му Господи Боже вічне небо, котрий за свого житя ту на ті наші дорогі землиці оповідав нам як то в часі швецького наїзду “Потопу” на королівську Польщу якисий оддів войска швецького тиж переміщав – переїзджав і през наши Поляни. А написати о тім хочеме зато, бо пару раз зме чули в ружних бесідах – оповіданях, же в тутейших сторонах на Лемковині в околицях Дуклі і Змигорода в часі швецького “Потопу” жадни оддіви войска швецького ся не звали.

А тот святой памяти Михав Бернацкі оповідав нам, же його дідо, ци може прадід повідав му, же през наши гористи Поляни переміщав – переїзджав якисий оддів войска швецького. А биво то так: єдного дня, тепер не памятаме як нам оповідав Михав Бернацкий ци то биво яріом – весном, ци може літом, ци може вчасном осіньом, хтоси дав знати людом до Полян, же од сходу од сторони Дуклі керує ся до Полян оддів войска .

Тот перемарш – переїзд того войск добрі відів пра – пра дід Михава Бернацкого, котрий зишов з ліса дашто з своєї хижи взяти, а ту смотрит як з Когутків, так ся називат част хотаре полянського котрий од сходу граничит з

Острішним, виїзджат войско швецьке. То лем ся скулив, жеби го тамте войско не віділо і на сиву вліз в поблисий канав одводняючий воду придорожну, котрий бив зроблений з дос грубой ководи дубової. Як того войско переїхаво то він вишов з того кісного сховка і дав знати людом, же як наразі то юж ім од того войска швецького перестава грозити дака загроза.

Того войско в Крампни ся не затримаво лем правдо-подібні удаво ся до Котане і Святківки, а потім якисом дорогом маво ся дале удати до Горлиц, лем же на святківских ци може святковянських уках там правдо-подібні одбив ся якисий бій з полском ци може лемківском партизантком. А по чиї стороні в тім бою бива перевага і де яком дале дорогом того войско швецьке ся удаво, то ми того тепер не памятаме ци о тім нам Михав Бернацкий оповідав.

А яка і дуже єст тому правда, то ми тиж того не знаме, але тото што ту пишеме, то пишеме на правді, которую нам ту в Полянах на Осторішнім по другі світові війні кілка раз з великим увагом оповідав Михав Бернацкі.

То як тот наш гнешній опис буде дахто даколи читав і буде дашто докладнійше – більше в ті справі знов, то най буде так добрий і най напише о тім до дакой нашої лемківской газети, або тиж і до полской газети, ци дійсно в часі швецького “Потопу” оддіви войска швецького били і на наші дорогі Лемковині. Бо як так то бива би то дуже важлива історична подія для нашої прадідівської Лемковини.

*Опис написаний бесідом
сева: Полян – Крампни – Котане.
Танька і Гриц Бованко
Поляни, 05. 06. 2003 р.*

КУШНІРЫ

Віками переходило з покоління на покоління кушнірство – гарбарство. Розмаїтими способами приготовляли скору до ужитку, зато були само вистарчаючі в обутю і кожухах.

Скори з барабана мочили 12 годин, жебы вовна очистила ся з бруду, потім положали в літні воді аж до єй чистоти. Так вичищену скору вішали, жеби вода стекла і скора легко підосхла..

Вшитки роботи при скорі може робити єдна особа, але вигідніше, як робит кілка, то приспішат роботи з тым повязаны.

Очищену скору бере ся на раму і очищат ся од мязги – то сут мали куски мяса, котори позостают при не фаховім зніманю скори.

По тім другім чищеню ставлять ся скори в стос і приготовлять ся заправу.

Заправа на єдну скору: 30 дека житньої муки з отрубами, 5 дека соли. З того робит ся смаровидло котрим смарує ся скору. Посмаруваны скори складат ся на половину вовном до вовни і вкладат ся до начиня в котрім ся віправлять, друге таке саме начиня стоїт пусте (шафель або бочка).

На другий день заливат ся пів літри води на скору і так што другий день переквадат ся з єдного начиня до другого. Так мочит ся через 12 дни, потім винимат ся з начиня і розтігат на дручкы, жебы висхли. Так підсушену звілжат ся водом, жебы скора оджыва і натігают єй в руках. Скора єст юж готова на гарбунок, підсушат ся єй, посыпуть кредом і чистит ся на чисто. Скора єст юж чиста, біла готова до фарбуваня.

По тих вищых роботах скора єст юж готова на кожух, шапки, холявки ітд.

Скоры грубы мочит ся в валні около 2 тижни, жебы можна было очистити од серсти, потім робит ся заправу з дубової коры або смерековой, заливат ся нью скору і так лежить то 5 – 6 місяци. Почим виходит скора готова до ужытку перевежні на обутя.

До тих ліпших майстрів, котры віправляли скори майже професіональні належали: Горбал Фецько, Завідняк Михав, Старанка Юлько, Підбережняк Нестор.

Коротко перед другом світовом віном в Бортнім бив курс кушнірів – віправи скір і шытя кожухів в котрім брало участ 14 участників.

Записав Іван Мадзік

КУС О КСТИНАХ – ХРЕСТИНАХ В КРАМПНІ

Пан Іван Мадзік прекрасні описав лемківски кстини – хрестини в квартиралнику “Загорода” н-р 1(36) 2003 р.

То ми гнеска тиж хочеме кус о таких кстинах – хрестинах написати з часів медже – воєнних минулого століття з наших рідних сторін од Дуклі і Змигорода, а правдиві zo сева Крампни. То што правда таки обряди били в загалнім обичаю єднакови на ціві Лемковині але праві же в кождім селі дашто ся кус ріжнило, то і зато тот наш опис пишеме лем якоби з єдного сева Крампни, де таки кстини – хрестини мали такий обичай, а то:

Як ся моводи побрали – поженили, то так они сами, як і тиж ціва іх родина барз чекали, же в іх родині мовода невіста до рока гродит здорову дітину, а очекуваний бив син. Але як ся гродив дівча то тиж ся ним барз тішили, лем же як ся гродив син то переважні все кстини справляли гучнійши. Часом в богатших газдів і з даком музиком, а дівчатку як би кус скромнійши і хибалъ лем даколи при дакі невеликі музиці. Бо перша, друга і третя дітина били з втіхом принімани, але як потім декотрим родичам діти зачали ся сипати як горох з розвязаного міха, то товди юж тим небарз били втішени, бо приходиво ім на мисел як то буде тоти діточки виховати і потім в іх доросвости звінувати.

На моводу невіstu і кожду в тяжи жену повідали, же єст в вагітнім стані, же єст при надії, же не сама, же в поважнім стані, або найчастійше так по простому, же груба або в тяжи.

Як ся така жена почува, же єст в тяжи, то насам перед о тім повіва свому мужови, а потім і ціві родині, а по деякім часі юж о ей тяжи знаво ціве сево. Но і в часі ей тяжи, кожда така жена старава ся спокіні без нервів ціву тяжу перенести, жеби потім народжене дітя цівій час свого житя не биво нервове, не треба биво і забивати в кожде рано і гвечер вигварити пацері, жеби потім ей дітина тиж николи не забивава ся до Господа Бога і вшитких святих молити.

Не треба і биво бити заздрісном, жеби ей дітина не бива заздрісна. Тиж барз треба биво уважати, жеби николи не проклинати

і тому подібного, жеби потім єй дітина в своїм житю не ставо ся негречне, непосвущене, знаюче проклинати. Єдним словом можна би повісти, же могло би ся стати таким човеком як його мама в часі тяжи ся заховувава. Не можна ій биво смотрити на неживого човека – небіща, жеби дітина не бива бляда.

Не вільно ій биво смотрити на жадну більшу огнину – повомін, а як юж таку віділа, то не можна ій биво руком своє тіво ся доткнути, а юж найбарже за свій бріх – тяжу, бо дітина могва би ся гродити з даким знаменом на тіві, або і на твари.

Не вільно ій биво смотрити през закратуваний вигляд – вікно, або даку шпару, жеби даколи того сі дітя не смотриво в арешті през крати, або даку шпару.

Не вільно ій биво смотрити єдним оком, або на сміх з дакого примруживати очи, бо могва би ся дітина гродити зезувато – наздряча, (називали тиж віре).

В часі дакого білшого страху не можна ій биво руком доткнути ся до говови, бо як би ся товди доткнува своїм руком говови, то дітину могва би боліти говова.

Не вільно ій биво переходити попід жадни розвішени мотузи, мотузки, дроти і тиж по таких не ходити, бо могва би ся дітина родити барз окручена породовими живами.

А жеби дітина все бива чиста не смарката, то в тяжи жені – бабі треба биво лем ся бівим помитком в потребі посвугувати. Не вільно тиж биво сідати на пецу, кобиці або на порозі, бо дітина могва би ся гродити з великом або подовгувастом гововом.

Ажеби дітина не мава гнід і уши, то баба в тяжи не могва пальцями сольом ся посвугувати – даке ідво солити.

Не вільно ся биво жені в тяжи занимати жадними плотками або дакого обмовляти, бо будут ся потім з той дітини насміуввати.

В тяжи жени в білшості мають ружни смаки – вакомства до ідва, то барз старали ся тому запобігати, жеби потім іх дітина николи не биво вакоме. Кожда в тяжи жена перед породом старава ся в церкви висповідати і там причаст приняти, жеби в часі породу і повогу не тяжив на ній дакий гріх. І так як і в кождий ден, так і товди в церкви барз ся щирі молива до Господа Бога Ісуса Христа, Божої Матері і Вшитких Святих за єй щасливве розвязаня повогове і гродженя здорової дітини.

Як жена в тяжи доставава болі породови, то на таку жену гварили, же буде злігава, а як юж злегва – лягва до постелі родити, то же злягва, а по гродженню дітини, же єст повожницьом.

При рожденю – породі переважні все бива селска аркушерка, котру називали “бабка”. Бива то звиква селска баба, котра знава одберати породи. Таких “бабок” в білшім селі часто биво і кілка, але з помедже них завше бива єдна, або і дві котри якоби знали ся в одбераню породів ліпше од позоставих. Они знали одберати породи, як порід одбивав ся правидово, але як зачали ся даки квопоти в породі, або як дітина бива не добре увожена до породу, то товди не давали сой ради при такім породі і тоді наступувава трагедія породова. Бо о поміч дохторську в тамтих часах не биво легко, бо по дохторя треба биво іхати фурманком до Дуклі, або Змигорода oddалених по оково 20 кілометри і часом така поміч лікарска оказувала ся юж спізнена.

Правда, як даякий час перед першом світовом війном в Крампні якисий пан з Австрії вибудував тартак паровий, то товди в Крампні при тім тартаку бив добрий дохтор медицини і в тяшкіх припадках породових ратував житя тутейшим женам і их родженім дітом. Але же в тамту війну тартак як і дім дохторів зостали знищени, то юж потім не биво в Крампні ани того тартаку, ани дохторя.

Тепер вшитки очекуючи на поріджені не переживають тівко страху і боязni перед породом, бо тепер таку жену заберат поготовля до шпитале і там ньом опікуют ся спецялісти.

Гроджену дітину все перший раз купава “бабка” тота што одберава порід. Як бив то хвопец то при ваненці або кориті в котрім бива купана дітина квали мовоток, сокиру, гобел, сверблік і даке друге знарадя, котре хвопови потрібне в житю, а то зато, жеби тот хвопец в своїм доросвім хвопськім житю міг ся добре таким знарядьом посвугувати.

А як биво дівча то ково ваненки квали вариху, ігву, нитки, ножиці, прайник, веретено жеби тиж оно в доросвім житю знаво добре готовити, шити, прясти, прати повотно і вахи. Давали тиж висхнени вапки з гуси або качки, жеби не мерзва нигда в ноги як буде на ріці, або дакім потічку права до біленя повотно, або вахи.

Повідали тиж, же як дахто мав кучеряве волося то же він ці она певні ся гродили на кожуху або гороховянці.

Воду по перші купели дітини і тиж воду по купели окщеня виливали під моводу здорову ябвін, жеби і дітина все бива добра і здорова.

Як били дома даки други доросви жени то старали ся, жеби повожниця одпочива сой в спокою в постели хоц зо два три дни. Гірше биво як така повожниця бива дома сама то юж на другий ден треба і биво самі вшитко ково себе і дітини зробити. Але добри сусідки і куми все ся старали такі сусідці помочи.

Дітина як ся здоровава гродива, то в другім тижни на вечурки в церкви кстили. Тиж товди мати дітини ишва на вивід.

А як дітина ся вродива сваба, то “бабка”, котра принимава порід зараз тогди го свяченом водом окстива. Називали таке окщеня з води, а потім як дітина почувава ся ліпше то го окстили в церкви.

До окщеня дітини просили двоє хресних кумів, куму і кума і пару других баб і хвопів за других кумів.

В церкви кожде з кумів дававо кщені дітині крижму, кавалец дакого нового повотна, або даке гарде хуша на голову і до кождой крижми били привязані нитком зелізни або срібрни гроши. І в часі кщення дітини священник тоти крижми квав на кщену дітину. А як ся вернули з церкви то мама той дітини з хресном кумом вшитки крижми скоро і виражні єдну по други рахували, жеби дітина тиж як найскорше і виражні бесідувава. Як прошена хресна брава дітину до ксту то гварива – береме од вас на добре, а приносиме вам добре. А як пришли з церкви то хресна кума дава дітину мамі і гварива – взялизме од вас безхресня, а принесли зме вам хресня, то най ся вам в богоістності, в щестю, в добрім здорорвлю і в пошані до вшитких близькіх як найліпше ховат. Дай Боже вам того на тепер і на довше.

Як кумство гвошли до хижі родичів хресніте то вшитки витали ся з кумом мамом окщененої дітини і кожде дававо до руки гроши на щестя хресніту. А пак витали ся з кумом вітцом. Тиж витали ся з позоставом родином. І як не било то в пості, то по окщеню дітини зачинава ся гостина, котра часто тривава і до півночи або і до рана, то залежаво од засобності родичів справляючих кстини. Тиж дуже залежаво котри то били кстини: перши, други, треті ци може далши. А як треба биво окстити дітину в пості то гостина бива без мяса лем при піснім ідві. На столі бива фляшка

палінки, але лем по єднім невеликім погаріку випили, на здоровля хресніту, кумове з родичами. А тоти кумове, котри в пості не пили палінки то словами поздоровкали на здоровля хресніту.

Родиче старали ся окстити дітину як найскорше, бо до часу окщеня і виводу в церкви матере з дітином, то ті жені до того часу не можна биво нигде вийти поза обийсця хижове і тиж не могва до того часу дітину саму в хижі лишити ани на маленьку хвилку, а як юж мусіва вийти, а в хижі не биво никого то тогди квава під заговорочна дітини кавалчик хліба.

Маленкі дітині не давали смотрити до зеркава, жеби му на очі не пошкодиво. При маві дітині не треба биво кричати, бо могво би ся застрашити. Як маво водністи очі то повідали, же зо страху і товди таку дітину окуряли димом зо жіля перестраху і жілом свяченім. А як дітина достава грибок-пирхавку, то в мовоці готовили жіля пирхавник і покус з лижки давали дітині пити того лікарства. А як тото лікарство не помогло то мати ишва на ріку і там з води взява три мави каменики, добрі запамятаючи місце з котрого взява, і тима камениками легко потерва по язичку дітині, потім тоти каменики назад однесва на ріку на тото саме місце і по такім лічиню найчастійше пирхавка минава.

Мави немовлята били плекани – одживляни грудми своєї мами, але николи не довше як до третьої пятниці Великодной. А як дакотра мати не мава в грудох покарму, то товди дітину плекали през “смочок” мовоком од корови. Як дітінка в ден або в ночі бива неспокійна, а хвороти на нім не биво видно, то давали до гамби в тоненькі шматочці завязаного нитком кус цукру.

Коли дітині минуво сім років то посвали єй до школи, до котрой ходиво сім років. Привчали юж єй до пощеня во вшитки пости в році. Тиж товди ишво до першої сповіді і причастя. Од того часу чекаво го пасиня гуси, потім худоби і так помави входиво в доросве житя.

*Опис написано бесідом сева: Полян-Крампни-Котане.
Татяна і Гриц Бованко
Поляни 30. 04. 2003 р.*

Łemkowie warci naśladowania

Wiele źródeł informuje nas, że nasi Łemkowie o utrzymanie tożsamości narodowej, walczyli od kilka a nawet od kilkanaście wieków.

Dowiedzieć się tego możemy z łemkowskich kalendarzy, które wychodzą od 1993 roku. Być może, że sto procentowej informacji, na każde nurtujące nas pytanie, nie znajdziemy, ale dobrze będzie wiedzieć nawet i tyle. Odsyłam więc do nich i zarazem zachęcam do przeczytania w całości, a już broń Boże nie wyrywkowo.

Ja na powyższy temat, pragnę nawiązać do wspomnień i obserwacji własnych oraz osób mi bliskich i znajomych. Tymi bohaterami byli ludzie, których przeszłość, postawę i zaangażowanie dobrze poznaliem. Mam zarazem przekonanie, że zasługują dzisiaj na naszą pamięć i naśladowanie. Starali się uparcie utrzymywać i pielęgnować naszą mowę, w każdym czasie i w każdym miejscu.

A byli to:

Kapusnyk Grzegorz z Woli, Fedak Teodor z Polan, Kaszczak Jurko, Kaszczak Nastka ze Mszany, Chudyk Bazyli, Kucyrka Wasko, Kucyrka Wasyl, Buriak Mikołaj, Hończar Jan, Seńko Michał ze Smerecznego oraz Buriak Mikołaj z Olchowca.

Czas z jakiego chcę czerpać wydarzenia, będą to wybrane lata z minionego stulecia.

Pisanie wspomnień, rozpoczęte bardziej nietypowo, bo od końca, a konkretnie od drugiej dekady lat czterdziestych. Ten okres zaważył na naszym nieszczęśliwym losie i dał początek niszczenia naszej tożsamości narodowej.

Zaczęło się od jesieni 1944 roku, od strasznej ofensywy radzieckiej i totalnego zniszczenia naszych karpackich ziem. A w drugiej fazie, wysiedlanie na wschód do radzieckiej Rosji i na zachodnie ziemie Polski.

Przed tym pierwszym przesiedleniem, udało nam się wybronić. To drugie okazało się bezwzględne i brutalne. Na dodatek oszukano nas. Oficer wojska polskiego, który rozkazał nam pakować się do natychmiastowego wyjazdu, przyczekał, że wysiedleni zostaniemy na dwa lata, że na zachodzie otrzymamy gospodarkę w zamian za tą którą musimy pozostawić i że obecni mieszkańcy Mszany zostaną osiedleni w jednej lub dwóch wioskach poniemieckich, na zachodzie Polski.

Od momentu tej rozmowy, po trzech godzinach, wylądowaliśmy w Krośnie na zielonej łące w okolicach dworca. Dopiero po dwóch

dniach, załadowano nas na towarowe wagony, razem z inwentarzem żywym, a po czternastu dniach, dotarliśmy do Nowogardu, zamiast po 48-miu godzinach. Żałosne było to, że na spakowanie całego dobytku i przygotowanie się do tak dalekiej podróży, łącznie z inwentarzem, dano nam tylko dwie godziny. Drobnego inwentarza w postaci drobiu, nie było już możliwości połapać. To pozostało w obejściu gospodarstwa. Pozbierali to ludzie, którzy po nas zajęli nasze domy.

W tej akcji, pod niezapomnianym kryptonimem "Wisła", ze wsi Mszana, wywieziono wszystkich, 20 rodzin oraz 9 pojedynczych osób, które planowały wejść w związki małżeńskie. (W tym cztery rodziny cygańskie). Podobnie wywożono pozostałe łemkowskie wioski.

W czasie kolejowego transportu, między Krośnem a Stargardem Szczecińskim, staliśmy na bocznicy PKP poza miastami, w różnych punktach kraju, nawet powyżej 24 godziny. Często w tych miejscowościach nie było możliwości zdobycia wody, zielonej paszy dla inwentarza, a już absolutnie dokonania jakiegokolwiek zakupu żywności. Podróż była męcząca, upokarzająca i nie humanitarna. Nasze prośby, interwencje do konwojujących nas żołnierzy, nie przynosiły żadnej poprawy.

A nawet były ironizowane w sposób naganny, ponieważ w miejscowościach postojów, zabierali do swojego wagonu muzykujących cyganów, dziewczyn i kazali sobie grać. Oni tańczyli, bawili się wbrew woli transportowanych uczestników. Po ich zachowaniu, dawało się wyraźnie zauważać, że byli czasami pod wpływem alkoholu.

Już wczesnym rankiem, urzędnicy Powiatowego Urzędu Repatriacyjnego w Nowogardzie, czekali na nasz pociąg z przygotowanymi dokumentami. Pytali o nazwiska i je wręczali poszczególnym rodzinom. Nie liczono się z naszymi potrzebami i związkami rodzinnymi.

Rozwożono po jednej rodzinie furmankami, na poszczególne wioski pod Stargard, Goleniów, Łobez i td. Odległości pomiędzy poszczególnymi rodzinami wynosiły od 10 do 45 kilometrów.

Nie wszyscy z przywiezionych rodzin, otrzymali gospodarstwa rolne. Tych szczęśliwych było zaledwie pięciu, czyli co czwarty.

Przedstawię przykład na moich rodzicach. Do wsi Włodarka konwojował nas żołnierz i przekazał dokumenty wraz z nami sołtysowi. Ten doprowadził nas na miejsce, gdzie połowa domu mieszkalnego i całe budynki gospodarcze były zajęte. Do naszej dyspozycji pozostały tylko dwa pokoje bez kuchni. Natomiast papier mieliśmy z PUR-u na całe gospodarstwo. Nasza rodzina liczyła w tym czasie 10 osób. Przez

dwie doby, przespaliśmy się na słomie, czekając na załatwienie problemu. Natomiast nasz inwentarz żywego, koczował na podwórku pod chmurką. I jakże bardzo w typowej urzędowo-prawnej sprawie nie pomógł nam ani sołtys, ani powiatowy PUR.

Powróciliśmy pod rozwalone mury Nowogardu, upominając się o nowe nadanie gospodarstwa. Odpowiedź padała, że papier na gospodarstwo otrzymaliście, reszta należy do was.

No i chyba lepszego numeru nie można sobie wyobrazić, jak tylko podjąć fizyczną walkę na wsi w sprawie osiedlenia się. Temat przerząjący, a skutki tego? Jeszcze gorsze. Na własną rękę, tato załatwiał mieszkanie i pracę w PGR. Podobnie jak nas, załatwiono więcej rodzin z naszego transportu. Oni to zrobili szybciej przed nami. My dołączymy do nich zdesperowani dopiero po tygodniu.

I w taki sposób, spełniła się obietnica oficera, który w chwili wydawania nam rozkazu do natychmiastowego pakowania się, reprezentował Władzę Ludową Polski. Po przykrych doświadczeniach mieliśmy tylko jeden osąd, że padliśmy ofiarą kolejnego oszustwa. Tak kolejnego, bo oszustwem było to, że zostajemy wysiedleni z przyczyn śmierci generała Karola Świerczewskiego. Akurat Łemkowie tyle mieli wspólnego ze śmiercią generała, co zachodzące słońce z przegrana wojną Hitlera.

Był to jedynie pretekst. Częściowo na ten temat publikował za pośrednictwem telewizji redaktor Dariusz Baliszewski. Miejmy nadzieję, że historia na ten temat wypowie się w przyszłości do końca. (Dalej podam jego tekst) Pozatym, wysiedlenie Łemków, przygotowywane było już od stycznia 1947 roku, bardzo szczegółowo na ten temat pisze gazeta "Nasze Słowo" z 28. 01. 2002 rok. Pierwsze sygnały o potrzebie przesiedlenia, a potem cały plan, przygotowywany był przez pilnych uczniów reżimu stalinowskiego. Oni kontynuowali doktrynę Stalina, mającą na celu wymieszanianie ludności i wywożenie jej na krańce naszego kontynentu. (Na końcu podam skrót tekstu)

Z tego co innymi zapamiętałem z tamtego dnia, a konkretnie 5 czerwca 1947 roku, kiedy rozwożono ludzi w różne kierunki powiatu, na stacji przy wagonach rozległ się niesamowity płacz. Ludzie zaczęli się żegnać jakby na zawsze. Był to dla nas wszystkich niesamowity szok. Trzeba rzec, że na taki koniec ludzie nie byli przygotowani. Poczuły wielki lęk i niepewność jutra. Tym bardziej, że do każdej furmanki przydzielany był uzbrojony żołnierz do konwojowa-

nia. Nikt nie wiedział dokąd nas zawiozą, co to ma oznaczać. A co z naszą wolnością? Miało to posmak z września 1939 r. A jednak, była to kontynuacja powięzłego planu przeprowadzenia totalnej asymilacji.

Dla psychicznego poniżenia i zastraszenia nas, miejscowych mieszkańców poinformowano, że przywieziono nas jako podejrzanych o współpracę z bandą UPA.

Większego bagna UB przygotować nam nie mogło. Od pierwszego dnia, dla mieszkańców wsi, byliśmy mocno podejrzani. Patrzoną na nas paręnaście tygodni jak na strasznych wrogów. Byliśmy tym przerażeni. Ta psychoza zaszczepiła się w społeczeństwie na długo. Prawie przez trzydzieści lat, w każdym towarzystwie, niemal na każdym miejscu, tematem tabu były słowa "Ukraińcy, banderowcy" i t.p. i t.d. Od tego tematu puchły uszy. Stało się to omierzłe, zasmucające. Byliśmy świadomi tego jak i wielu innych z nami, że jest to wzniecana fałszywa propaganda, ale byliśmy wobec niej bezsilni.

Czekaliśmy z nadzieją, aż te słowa same obrzydną każdemu i kiedyś może umrą śmiercią naturalną.

Wielu rodzinom z naszego powojennego kompletu ciężko żyło się bez wspólnoty, do jakiej przywykli od urodzenia. Łemkowie od wcześniego dzieñ dobry, aż po późne dobrane, dzielili się szczęściem, radością, troską, smutkiem i podtrzymywali się nadzieją. I nagle to wszystko zostało im odebrane. Trudno było od razu otrząsnąć się z tego, zapomnieć i uznać to za niebyłe.

Młodsi mężczyźni, młodzież, po paru dniach zaczęli się poszukiwać. Komunikacja pomiędzy wioskami w tamtych czasach nie istniała. Jedynymi środkami lokomocji, była kolej PKP. Łączyła ona przeważnie miasta. W tym przypadku, pozostały nam tylko furmanki i poniemieckie rowery, których na szczęście było dużo. Z braku opon i dętek, modyfikowaliśmy koła roweru na grube, twarde węże. (Tak zwane szlauchi).

To były nasze środki lokomocji. Pokonywaliśmy nimi, nawet do 100-u kilometrów dziennie, przeważnie w niedzielę i w dnie targowe. Był to nasz sposób na odszukanie się w rozległym terenie wielkiego powiatu Nowogard. Do naj aktywniejszych rajdowców należeli: Wasko, Jan i Michał Kucyrka, Bazyli, Michał i Teodor Chudyk, Michał Buriak, Michał i Jan Seńko, Hończar Michał, Fedak Mikołaj Wasyl Petrusiw i wielu innych. Ci wymienieni, w ciągu trzech, czterech tygodni odwiedzili nasze wszystkie rodziny pochodzące z Mszany, Sme-

rechnego, Olchowca, Ropianki, Barwinka, Zawadki, Dalowy i td. W ciągu jednego miesiąca, każdy o każdym wiedział. Dalsze spotkania były już zupełnie ułatwione w sensie adresowym. W następnych miesiącach, spotykali się ludzie na targach w miastach, które odbywały się w piątki i soboty.

Targowiska, targi, miały stare tradycje, na których prowadzono sprzedaż różnych towarów, usług, pokazów. Służyły one także do spotkań i kontaktów szczególnie dla ludzi zamieszkujących na wsi. W te miejsca, wieśniacy jechali przeważnie furmankami.

Akurat dla naszych starszych wiekiem Łemków, targowe centra, były w Nowogardzie, Stargardzie, Łobzie i td. Przez paręnaście lat, dla naszych (seniorów) babć, dziadków, te miejsca były lekiem na tęsknotę. I czymś więcej, na sprzedanie nadwyżek produktów gospodarskich np. jajek, masła, sera, drobiu wszelkiego rodzaju, rąbanki wieprzowej, aż po małe prosiąt i cieletą.

Powiec więcej, że nawet najgorsza aura pogody nie była przeszkodą. Wystrojeni, dosiadali furmanek i z wielką radością jechali po kilkanaście i więcej kilometrów. Ruch odwiedzin ożywił się na taką skalę, że zainteresowało to Służbę Bezpieczeństwa, która i tak miała nas pod ciągłą obserwacją.

Dociekali różnymi sposobami powodów, dla jakich ludzie się spotykają. Niektóre osoby podejrzewano o spisek. Wypytywali naszych sąsiadów, o czym oni rozmawiają, co ze sobą przewożą. Dobrzy sąsiedzi, zaprzyjaźnieni z nami ludzie, przekazywali zaraz nam informacje.

Zabierano naszej młodzieży rowery, pod pozorem, że brak karty rowerowej, bądź, że rower jest nie rejestrowany. No, wyjaśnijmy sobie, że w latach 1945-1950, osiemdziesiąt procent rowerów było starych, poniemieckich, składanych z kilku wraków. O dokumencie nie było mowy. Ja także w 1949 roku zostałem zatrzymany przez milicjanta między Strgarem a Maszewem rano około godziny 9-tej za brak świąteł odblaskowych. Poprowadził mnie na posterunek. Tutaj zostałem dokładnie wylegitymowany i zrewidowany.

Bardzo docieklewie pytany byłem o celu odwiedzin. Wracałem po prostu od kolegów i koleżanek, był to poniedziałek. Wypuszczono mnie z posterunku o godzinie 17-ej po wykonanych przez nich kilkunastu telefonów do miejsca mojego zamieszkania. Miałem w tedy siedemnastce lat.

Dla młodego czytelnika, muszę dokładniej doprecyzować, że nasze (może) dość częste odwiedziny, nie miały charakteru zarobkowego, czy potrzeb politycznych. Wynikały one z czystej ludzkiej tęsknoty, silnych więzi koleżeńskich w jakiej żyliśmy ze sobą przed przymusowym wywiezieniem nas z rodzinnej ziemi. Nasze więzi emocjonalne pragnęliśmy nadal utrzymywać ze sobą według załytych, starych, łemkowskich tradycji. Cała motywacja lokowała się w naszych duszach, nie w polityce, bądź w montowaniu intryg. Żyliśmy i nadal pragnęliśmy żyć poza obszarami wielkiej polityki. Dominującym naszym tematem, na wszelkich spotkaniach, były słodkie wspomnienia z naszej przeszłości i pragnienie powrotu do tamtej rzeczywistości.

Rozważając tamte konflikty, po 56 latach, cieszy każdy fakt, że wszelkie macki, wszelkie podejrzenia czynione przez byłą SB, kierowane przeciwko nam, były bzdurne i nie potwierdzały się, a odwrotnie, podniosły one naszą reputację w środowiskach gdzie żyliśmy. Na dodatek potwierdziły, że godni byliśmy zaufania.

Chcę przy tym podkreślić, że najszybciej nasze rodziny, zdobyły sobie wielkie zaufanie i sympatię u ludzi, którzy osiedlili się przed nami na zachodnich ziemiach, repatriantach ze wschodu. Oni poznali naszą krzywdę i spokojne charaktery najszybciej. Podobny los do naszej sytuacji spotkał i ich. Oni mieli to już za sobą.

Powracając do mojego zasadniczego tematu, pragnę pokazać charakter i determinację kilku osób. Choć nie naruszali norm współżycia w obracającym się otoczeniu, to jednak chcieli podkreślić z dumą i odwagą swoją tożsamość. Do najbardziej konsekwentnych należeli:

Kapusnyk Grzegorz z Woli, Nastka Kaszczak ze Mszany, Teodor Fedak z Polan k. Myscowy. Znałem tych ludzi dobrze i długo. Spotykałem się z nimi nawet często. Nie przypominam sobie, aby którykolwiek z nich rozmawiał innym językiem niż łemkowskim. Każde z nich zupełnie na luzie, z wielkim smakiem, rozmawiało po swojemu w każdym miejscu i z każdą napotkaną osobą.

Nie zważając na to, gdzie się znajdują i co w danym momencie załatwiają, czy u kogo załatwiają swój interes. Na pewno stary siedemdziesięcio-dziewięćletni Grzegorz, nie miał już ochoty na naukę i zmianę języka. Nastka jeszcze nie stara, 50-cio letnia, kryła w sobie głęboki żal, za wysiedlenie jej z własnego domu, to ją bolało. Na czynione jej uwagi, że w urzędzie należy stosować się do języka polskiego.

go, odpowiadała: "Mnie na mojej ziemi, każdy dobrze rozumiał. Odeslijcie mnie z powrotem".

Fedak znał dobrze język polski, jednak czuł się moralnie podeptany akcją "Wisła", on zaś odpowiadał: "skoro mnie tutaj przywieźliście pod przymusem, to znaczy, że jestem u siebie i nie mam takiego obowiązku".

Myślę, że należy złożyć im wieki hołd, bo akcja "Wisła" w wydaniu z 1947 roku, była niczym innym niż planem poddania resztki Łemków asymilacji i złamania tożsamości. Wobec tak bezprawnego aktu, zachowanie ich było całkiem cywilizacyjnie normalne. Nie obrażali nikogo. Poznajmy przeszłość Kapusnyka po roku 1945, tą najbliższą. Kiedy jego rodzinę, żonę, synów, córki i wnuków, wysiedlano na sowiecką Ukrainę, on ukrył się w lesie. Pomyślał jak normalny człowiek, że dzieje się coś złego, że to pomyłka. Że świat za kilka lat powróci do normalności, że tą chwilę należy przeczekać. Wierzył w to, że rodzina niebawem powróci. Podjął gospodarowanie na własnej ziemi. W 1947 roku akcja wysiedleńcza ponownie powróciła na Łemkowszczyznę i tym razem już nie próbował ucieczki. Żołnierze KBW, mówił Grzegorz "zastali mnie wcześnie rano przy karmieniu drobiu i kóz, zapytali o nazwisko i powiedzieli abym w ciągu dwóch godzin przygotował się do opuszczenia domu, że będę wysiedlony. Zapytałem, czy ten drobny inwentarza mogę oddać sąsiadom. Więc oddałem go przysłowiowemu Kowalskiemu". Jego samotnego, sześćdziesięcioczternastoletniego starca wywieziono na ziemie zachodnie. Władze powiatowego PUR przydzieliły go do PGR Osowo rejonu Nowogard. Po ciężko przebytej podróży w wagonie towarowym pracował tylko kilka dni. Zasnął na polu przy pracy i zachorował. Mieszkał sam na poddaszu w pokoiku. Tam na pół żywego odnalazł go mój tato. Leżał od kilku dni bez opieki i bez jedzenia. Tato Bazyli przygotował furmankę z miękkim i ciepłym leżeniem i zabrał go do naszego domu.

U nas po paru tygodniach wstał, odkurował się i pozostał z nami na kilka lat. W latach młodzieńczych, jako młody kawaler, a potem jako głowa rodziny, był trzy razy w Ameryce. Był także na wojnie austro-rosyjskiej. Zbiegł z frontu na terenie Jugosławii, wymieniając swój wojskowy dokument z zabitym żołnierzem. Zaryzykował podwójnie, dzięki czemu nie był poszukiwany, a uznany za nie żyjącego. Można by o nim długo opowiadać, ponieważ miał bogatą i ciernistą drogę życiową. A z zabawnych historii opowiem, że chodziliśmy dwa razy na

miesiąc do kapliczki na mszę rzymokatolicką w naszej wsi w latach 1948-50. A był on już z wyraźnie osłabionym słuchem. Odprawianej mszy w obrządku łacińskim nie rozumiał. Zawsze przez całą mszę modlił się po swojemu, odmawiając głośno:

"Ojcie nasz i żejesi i na nebesi, niaj swiatytsia" i td. Podawaliśmy mu znak, aby trochę ciszej i ksiądz też niezadowolony oglądał się na niego, że go głosem przebia, ale Grzegorz ciągnął dalej "imia twoje i naj prydę carstwo twoje". A potem w domu wyjaśniał: „ta ja pryci ditočky, ja mu ne pereszkadziam, ksiądz i tak hołośnińsze od mene spiwat i po swojomu odprawlat.

Pewnego razu podszedł do mnie kiedy rozmawiałem z koleżanką na drodze, podkręcił wąs i zażartował tymi słowami: "Łysiu żebyś ne zabył zo swoją narecienow sia potim kus pohraty." Nie będę tego objaśniał, ponieważ wierzę, że starszy czytelnik ta podpowiedź dziadka dobrze rozumie. Ja zaś pozostałem w kłopocie, bo tego nie bardzo można było językowo koleżance przetłumaczyć, to raczej bardziej nadawało się do praktycznego pokazania.

Ceniłem dziadka Grzegorza za jego nieprzemijający humor. Żartował zawsze, nawet wtedy, kiedy dotykała go największa bieda i cierpień.

Kapusnyk pięknie opowiadał wiele ciekawych historii, miał nie tylko doskonałą pamięć, ale także wspaniały dar. Często z małej historii, z mało ważnej sprawy, potrafił stworzyć długie opowiadanie. Z jego bajecznych opowiadań można było napisać ciekawą książkę. Ja zaś po raz pierwszy w swoim życiu napotkałem człowieka Łemka, który bez jakiegokolwiek osłony, opowiadał o sobie aż tyle intymnych sekretnych, osobistych tajemnic. To nie była historia, żeby Łemko o sobie wyjawił tyle spraw tajemnych związanych z życiem rozwiazłym i seksem.

Analizowałem jego zachowanie, jego odwagę, talent z dużym zainteresowaniem. Porównując go do innych, spostrzegałem w nim człowieka, który otwarty jest na świat, nie zakłamany, nie pruderyjny, nie traktujący życia jako tajemnicę, ale jako szczęście i dar. Był to człowiek o wysokich umiejętnościach obracania się w świecie realnym. Nie chował się za mocne u Łemków słowo "sia hańblu". Uważał go za sztucznie pielęgnowane w stosunku do naszego skromnie prowadzonego osobistego postępowania. Świętej pamięci G. Kapusnyk tragicznie zmarł na ulicy w Szczecinie na zawał serca podczas spaceru. Na pół roku przed śmiercią dostał się do domu starców.

*Leszek Chudyk
c.d.n.*

ЗАКЛИК ДО ЛЬВІВЯН

Ім'я видатного українського поета Богдана - Ігора Антоничеві невід'ємне від історії нашого міста. Тут він здобував освіту. Саме тут він досяг вершин літературної творчості, тут, у львівській землі, покоїться його прах. Він присутній у нашему місті, особливо у свідомості старшого покоління, яке трепетно береже ім'я поета. На жаль, час невблаганий, і він, забираючи у вічність тих, хто оберігає пам'ят про Поета, може затерти згодом і його сліди.

Тому сьогодні як ніколи є актуальним питання спорудження пам'ятника Поетові в нашему місті – древньому Львові. І тому не можна не відгукнутися позитивно на цікаву пропозицію члена правління Фундації Дослідження Лемківщини у Львові, засłużеного працівника культури України Петра Когута та відомого радіожурналіста Володимира Шалайського про встановлення такого пам'ятника в нашему місті. Не сумніваємось, що не знайдеться жодного львів'янина, який би негативно сприйняв цю думку. Як органічно вписалася, для прикладу, постать славетного художника Івана Труша в скверик при вході до Стрийського парку, так у затишному куточку Львова (наприклад, у сквері під Святоюрською горою, біля цирку, близче до лічниці Шептицьких) можна було би встановити скульптуру Поета. Тим більше, що у Львові не важко буде знайти тих, хто б успішно зреалізував цей задум.

Не один молодий митець хотів би прилучитись до цієї справи. Що до коштів, то думаємо, що спільно з владою – як міста, так і області – громада і це питання зможе вирішити. Тут головне – бажання, а воно повинно бути: Поет ніби звертається через десятиріччя із своєї молодості до нас і просить уваги.

Встановлення пам'ятника Богдану – Ігореві Антоничеві в місті було б і своєрідною відповіддю тим мародерам, які поглушилися над його надгробком на Янівському цвинтарі.

З'єднаймось всі, незалежно від своїх політичних і усіх інших уподобань, і зробімо в спільноті все можливе для гідного пошанування видатного Поета, тим більше, що до 100 – річчя від дня його народження вже зовсім недалеко.

Працівники видавництва "Каменяр"

*Дмитро Сапіга
Марія Махтура
Леся Пелехата
Юрій Котов
Тетяна Баховська
Оксана Стецько
Євдокія Русин
Алла Черняк
Ігор Шутурма
Софія Чичкевич
Галина Полянська
Галина Цвітун
Ярина Новосад
Світлана Хміль
Оксана Кріль
Тетяна Майка
Оксана Хамула
Галина Пилипчук
Степан Онисько
Галина Олійник
Михайло Вантух*

ПОХОРОН

З запису гр-кат. кс. Володимира Калужняцького (1861-1934) в книжці померлых за 1920-1930 р., в Бортнім смерт заберала 87% старих, 11% діти а 2% померало выпадково.

Стары люде приготовуют ся до смерти, попросту перечувают туту остатню хвілю. Просят о священнику ажеби ся высновідати. Священник іде з дяком (жаком), по сповіді священник вертат сповротом а дяк зостає за свідка хворому котрий зараз робит дестамент. Приходить сельскі писар, котрий тіж ма свідка и пишут так як хвори каже, потім чытат на голос што записав и кажди з них ся підписує. Ту спомну за Циганів. Давно быви потрачены родины Циганів в дакотрых селах. Циган захворіл, пісав по писаря жебы зараз пришов бо він буде гмерал. Писар пришов зо свідком. Пиш так, -Френі 200 ринських, Андрийови 200 ринських, Ксені 200 ринських и Анці 200 ринських. Писар питат ся го кто буде платив и в яких термінах? Циган, -Най платит кто хоче, я вмерам, тистамент мушу мати!

Як хвори чув ся што раз гірше, приходили до ніого сусіди, дальша родына, и просили го жебы ім перебачыв зато же може го даколи дачым образили, и т.д. Хвори одповідал, -Най вам Бог перебачыт, я вам тіш перебачам.

Як хвори помер то сын ци зят зараз повідомив вшиткых кревных, ближшу и дальшу родину. Його діти або сусіди приготовляли небіщыка на постіль, убрали и повожыли на середину хыжы. Приготувліня постелі під небіщыка одбиват ся так: бере ся два стільці до праня, на них ся кваде дошки або уски двері. Стелит ся жытніом совомом, совому накрывают ся леняным повотном и кладе ся помершого, котрий єст убрани тіж в леняны сподні, кошелю, на ногах скарпеты, давно понъхохы, и накривают го полотном.

В пізніших часах уберали ліпше, давали чорны сподні, камізельку або друшляк, а на ноги черевікы, до рук образок. З боку ніого ставляли молитеvник з котрим ходив до церкви, одзначыня, медалы або "АПШІТ" – звільніня з войска.

На палец наквадали перстін з пшольного воску. Під ніого, на землю кладут топір, ванцух, жебы тіво ся не за скоро псуло. Як курил дуган то квали му файку з дуганьчиком, то єст мішочок в котрім носил дуган, табак. На вікно квадут шклянку з водом – жебы ся душа викупала закля піде з того світа. Вірили міцно в того же душа єст и вшытко видит, так долго аж вынесут труну на цминтар, и коли впаде перша грудка землі

на труну в гробі товди душа иде до неба. Съвачене зіля дают небіщыкови під голову до труны – жебы дяблол немал доступу до ніого. Як померши смотрів на очы то означаво же хтось з родины не задовго помре. На гмерця ворожыт сова "кугик",? як летит од горішніого кінця сева з криком то ктось помре а як перелетит на півперек сева то в тім місци буде пожар (дос правдива). Смотрят в котру сторону мав звернену голову – в тім керунку буде наступни гмерви. Як померли выглядав вадні – то наступни буде молоди, а як выглядав старо, то наступни буде тіж стари.

Коли помершого убрали, повожыли го на постіль смертельну, помыли ся, клякали и молили ся коло ніого, и притім голосно плакали. Як был дома зегар, затримуют го до похорону, в памят же юж тот час ся му не рахує. Зеркало накрывают або одвертают в другу сторону – жалоба. На стів квадут на тарелику чеснок и сіль – символъ здоровля – для угощыня душы померлого. Хыжы не замітают – жебы быв уроджай. За вітцом ци мамом сынове ходят без накрытія головы од смерти до похорону – знак жавобы.

По молитві обмавляют справу похорону, зерно дают сусідови жебы змовов на муку бо в тім домі где померши не вільно в жорнах мовоти, ани хліба не печут, тото роблят сусіди або дальши кревны. Кто занимат голову господаря tot іде до "дзвонаря" жебы пішов дзвонити. Дзвонар іде и дзвонит рано в часі всходу сонця, в полуднє, и в часі заходу сонця. Дзвонит з тріома перервами, кожна по 10 секунд, по тих перервах люде знают же то на помершого. Дзвонар дзвонит до похорону бо то єст його обовязок. Нови господар идет до священника узгіднити похорон, термін, и ци то буде великі ци мави. Великі то з коругвями, процесийом, чытаніюм Євангеліі під крестами придорожними, службом, двома казаніями, и т.д. Мави похорон складал ся з пару старых коригви, без казаня, одправы. Ту грали річ гроши, часто торгували ся як на торговици. Священники товди страшні здерали з бідных люди, не зважали што остає родині. Быв припадок в Бортнім – молода жена при породі захворіла, ей муж старал ся помочы. Продавал што было дома на лікарство, не помогло, померва. Священник знат што там ся оставо але ся и так спытав. То господар одповіл же на рочок дітина и єдна кура. Священник одповіл: -Принес куру то піду до церкви освятити а на цмонтір то нес о чім піти. Священник в тім часі мав 200 зл. плату на місяц, в тім самім часі урядник зарабляв 80 зл. До того священник мав штыри чверти землі и великий ліс, то єст більше як штыріох повных господари и задармо му люде обрабляли. Такий быв Володимір Калужняцкі, парох Бортного од 1892 до 1931 року. В дорозі повротні од

священника заберав з церкви всі свої свічки, то залежало на тільки быво го стати. Світили без перерви аж до похорону.

Тепер до гробаря жебы выкопав гріб, гробар пришов з ліском и зміряв мертвого жебы знав які великі гріб ма копати. Господині дала му обід и чвертку горілвки до роботи бо такі быв звичай. Сын пішов з гробарюм, показати где копати. Тепер до майстра жебы зробив труну, майстер приходив и робив в боїску або в сусіда. Люде приходили до гмерлого и майстрови помагали, дошки гоблювали, майстер за роботунич не брав, труны робили за дармо.

На другі ден сын робит закупы на похорон: горівку, пиво, мясо, хліб, цукер, гарбату, и т.д.

В тім самім дни приходить священник з дяком, не кожди быв здерач, и множество люди на "парастас". Господар подає ім свічки, которы тримают в руках и разом съпівают до пізної ночи. Зараз по парастасі священник іде домю, дяк зачынат чытати "псавтыр" до котрого запрашат веце чытачи, може быти од двох до шестero, еден бы ся перемучыл бо то треба чытати пару годин, без перестанку. По одчытаню псавтыря (так звану молитву за помершым) засідають за стовы, господар ставлят горівку, закуску, потім вшитки разом встают и съпівают "Вічна памят". Выгварят молитву и част люди іде домю а решта зостає, господар запрашат до помочы при похороні. Ныхто не може в тім выплатку одмовити. Тот звичай істніє в дакотрых севах до гнеска. Были тіш такы часы же навет дальши люде помершого не лышали аж до часу похорону.

Похорон одбывает ся на третій ден. Священник скінчыт, виходить на двір, дома плач, остатне пожегнання свого няня, мамы, ци ближніго. Подходит до мертвого, цілуют го и одходяць з плачом. Двох берут мертвого, вквадают го до трумы и накрывают віком, котре прибют дванацетома цвяками. Труну выносят на подвір'я. Як переходяць без поріг то 3 раз доткнут труном до порога и повідают "Будте здоровы". Але ныхто не одповідат. Труну кладут на "мары" (столец до перенесеня труны). Господині окриват труну білым полотном а як померший был молоди то на крест привязуют білу широку басанунку (стушка). В тот час коли выносили труну, хтось з родины пішов рушыти зерном, бандурками – жебы ся всю рушыво до жыття. Як вынесут труну то сіют овес – жебы дальше добрі ся родило. Мертвого осыпуют маком, як бы встав жебы мав што робити, закля не позберат то николи не верне. До труны дают гроши на выкупне душы. На подвір'ю священник повідат казаня о небішыку – які быв добри, як тяшко робив. В тім самім часі в хыжы роблят порядок. Далеко в поле выносят постіль смертельну и совому которы палят. Съміта дают під старе дерево овочове, хыжу вітрят,

часто курят пахнячым зільром. Курят бібками з ядвівця (кряк), жебы душа ся не вернува.

По закінчыню казаня, похорон вырушат в ті колейности. Перши хlop несе "Трійцю", на ні світятся три свічки. Заним другі несе крест, потім коругви, священник, дяк – котрий без перервы съпіват "Святы Боже", за нима штыріох хlopів несут на марах труну (на раменах), за нима ідут сынove, дівкы, зятя и решта люди. Господині иде за заду и несе в плахті на плечах, велики як колеса, два хлыбы на так звані "вынес", а під пазухом куру! По дорозі до церкви затримуют ся при кождім кресті придорожнім. Священник читат Євангелию, потім рушают дальше. Коли сут близко церкви, дзвонят, ныбы на привитаня померлого. Стоят під церквіом аж дзвін затихне. Священник читат зас Євангелию, по Євангеліі зас дзвонят и входят до церкви.

Труну ставляют по середині церкви и зачынат ся мольня жалобне. В православні церкви труну отверают на ціли час моління. По одправі в церкви идут на цминтар. На цминтари священник кропіт гріб свяченом водом, а пару міцных хlopів спусчають на шнурах труну до гробу. Священник высыпіе порох з кадива на труну, лопатом зсипіе землю зо штыріох сторін гроба на труму, "печатус гріб на крест". Одсьпівают "Вічна памят", выгварят молитву и кожди мече грудожку землі на труну до гробу. Люде розходяць ся по цминтари, кожди іде на гріб свого близкого, там ся молит, бо нее такого жебы немав родину в гробі. Гробар закопує труну, найдовше стоят діти над гробом свого відца ци мамы, смотрят до остатніого куска труны, котра што раз то меньше видочна помедже грудкамы землі. Сын або дахто інши запрашат вшытых до дому на гостину, котру давно звали "призина". Кто може то иде, а там юж вшытко споряджене як на весілля. Господар просит жебы сідали за стовы, дяк гварит "Отче Наш" и разом сідают. Ідяц, запивают и радят на темат небішыка, які быв добри, як тяшко жыв, нашто помер, что повів в остатні хвилі, и т.д. На обід приходяць обовязково тоты што помагали при похороні. По обід дяк встае, гварит молитву, повіст коротке казаня о помертім, засъпівают "Вічна памят". Потім розходяць ся домю, господар дякує вшыткым а дякови и гробаріowi платит, дає ім гроши и по підпавку хліба. Юж розышли ся до своіх хыж, господар накручат годинку, одвертат зыркаво. На столі стоят свічки которы горіют докля не підуть спати. Як юж ест пізна ніч, товди гасят свічки и ідут спати.

Записал: Іван Мадзік, Ansonia CT, 06401

З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЙ

Христос Воскрес.

Дороги Земляки - Краяне, музейна Рада, Редакция "Загороды" і Всі з Вами наше Родаки Лемки. Витамеся з Вами Святочно – Пасхально. Най Бог благослоїт Вас на щасливе жыття і радіст. Міцного Вам здоровля і доброго поводжыня.

А дальше красно дякую за Ваше поздоровління, за памят і квартальник музейний. Пробачте, же опізнено до Вас пишу. Якosi дос скоро прышли свята хоц ся здавало же зимі не буде кінця. Я був в Ждині на нараді, а пак былизме в Святкові. Возил нас А. Тавпвш. Все бракує часу. дуже мудрого зме не нарадили, веце о плянах на 2003 рік і о тім жебы в Ждині зробити круглорічний молодіжний пізнавальний табір.

Моі розважаня над нашом долем выходят з того, же наразі лем бесідуємо про наше одроджиня. В Києві я читав програму діяльності СФУЛО, а не було потім о ней повіджено ани слова. Жебы ратувати хоц кус того што єст наше лемківське треба зачинати од діти. Виховувати их і вчити так, жебы творили свої родини як дороснут і жебы множилися. Бо нас барз мало і тото мі недає спокійно жыты. Не знам як Ви, а ми ту на Україні 10 років лем ся займували організаційними справами. Врешті остатні три роки ставиме домаганя жебы нас признали депортуваними. Але наше депутати дуже обісяют і опікуються нами лем перед виборами. Сут і такы, же о тимнич не хцут чутти. Декотри повідають, же мы іхали добровільно і намнич ся не належит. Та сут іщи мудрагелі, котры гоносят, же як мы будеме домагати ся свого од Польши, то Польща буде упоминалася о свое в Україні. Лем полякы з України іхали як репатриянти до своєї отчизни і никто их не виганяв войском за 2-3 години як нас.

В такі ситуації нас страшат, же мы не можеме звертатися в Європейский Трибунал, як то зробив П. Стефановский. Я цілий час мав надію на Світову Федерацию, же они там мають веце правників і ім більше до тых міжнародных установ. Та юж тилько років і од Світової Федераций ани єдного документу не написано. І я цілий час наголошу за тым, жебы співпрацювати зо вшыткима лемками в ріжных організаціях. Лідеры СФУЛО ніби годятся на то але практичнонич не робиться. Тото мя міцно смутніт. Тай думам, міркую што і як дальше.

Бывайте здоровы, жijте щасливо на рідні карпатскі землини.

C. K.
28. 04. 2003 p.

Kraków, 14 maja 2003 r.

Szanowny Panie F. Gocz.

pozwalam sobie zaprosić Pana na wystawę fotografii będących zapisem moich pierwszych spotkań z Beskidem Niskim.

Odkryłem ten rejon niedawno - dwa lata temu - i poddałem jego urokowi od pierwszego spojrzenia. Początkowo był to zauważony pejzażem wzbogaconym malowniczymi krzyżami i kapliczkami oraz smukłymi bryłami cerkwi. Później, w miarę głębszego zainteresowania się historią, kulturą tego regionu wrażenia estetyczne zostały wzbogacone o emocje wywołane opowieściami o ludziach, przedmiotach, tradycjach. Teraz ten niewielki zakątek Polski nie pozwala mi o sobie zapomnieć, zauważał moją wyobraźnią, co znajduje wyraz w wielkiej pasji mojego życia - fotografii.

Moimi przewodnikami po Beskidzie Niskim jest przemiła rodzina Państwa Danuty i Jana Dziubynów z Gladyszowa, których gościnność, serdeczność, wiedza o kulturze, tradycji Łemków pogłębiają mój sentyment do tych łagodnych pagórków kryjących w sobie dramat ludzkich losów.

Oni też opowiedzieli mi o Pana działalności i zasugerowali, iż moje fotografie mogą Pana zainteresować. Nie oddają one z pewnością całego czaru i niepowtarzalności Beskidu Niskiego, jednak jako, że moje podróże w rejonie Gorlic są coraz częstsze, liczę, iż w miarę poznawania tych ziem, moje zdjęcia będą pełniej ilustrować ich atmosferę, która mnie urzeka.

Żywię również nadzieję, iż podczas moich wędrówek dana mi będzie okazja do poznania Pana osobiste, co byłoby dla mnie wielkim zaszczycem.

*Łączę wyrazy szacunku
Paweł Szkup*

Miejsce Piastowe, 16.04.2003

Pan Teodor Gocz

Do kalendarza imprez szkolnych, odbywających się corocznie w Publicznym Gimnazjum w Miejscu Piastowym, wpisał się już na stałe Międzynarodowy Dzień Ziemi.

W imprezie tej o nazwie "Imieniny Ziemi" uczestniczą zaproszone instytucje publiczne, firmy, organizacje, stowarzyszenia itp., co nadaje jej ponadlokalnego charakteru.

Celem tegorocznej imprezy, która odbędzie się 16 maja 2003 w godz. 8.00-13.30 będzie rozbudzanie zainteresowań regionem i rozszerzanie wiedzy o naszej "Małej Ojczyźnie". Będzie to realizowane poprzez liczne prezentacje, prelekcje, wystawy, pokazy, zajęcia otwarte prowadzone różnymi metodami.

Zwracamy się z prośbą o czynne uczestnictwo w imprezie przez nas organizowanej. Proponujemy przeprowadzenie przez Pana, w wybranej formie, zajęć dla młodzieży (zajęcia 45-minutowe powtórzone dla dwóch grup).

Z poważaniem
Dyrektor
mgr Marek Paczkowski

Miejsce Piastowe, 2003-05-16

**Sz. Pan
Teodor Gocz**

W imieniu Społeczności Publicznego Gimnazjum w Miejscu Piastowym składam serdeczne podziękowanie dla Pana za przeprowadzenie interesujących zajęć z młodzieżą gimnazjalną naszej szkoły.

Z poważaniem
Dyrektor
mgr Marek Paczkowski

Rzeszów, 06.05.2003r.

Pan Teodor Gocz

Dziękujemy Panu za udział w akcji charytatywnej na rzecz Rodzinnego Domu Dziecka w Widaczku. Podczas świątecznego kiermaszu wielkanocnego zebraliśmy blisko 3 tys. zł. Również za 3 tys. zł. wylicytowaliśmy pisankę, którą Państwo nam podarowali.

Jak się okazało, dzięki naszej wspólnej inicjatywie, tegoroczne święta były dla dziewiątnasto-osobowej rodziny wyjątkowo radosne.

Pozdrawiamy
Redakcja Magazynów Informacyjnych Radia Rzeszów
Kierownik Redakcji Informacji
Red. Janusz Majka

Jasło, 2003-05-05

**Pan
Teodor Gocz**
Dyrektor
Muzeum - Skansenu Kultury Łemkowskiej
w Zyndranowej

Dyrekcja Muzeum Regionalnego w Jaśle składa serdeczne podziękowanie za wypożyczenie pisanek łemkowskich ze zbiorów Muzeum - Skansenu Kultury Łemkowskiej w Zyndranowej na wystawę pt. " Wielkanoc w tradycji Podkarpacia ". Wystawa czynna była od 3.VI.- 4.V.2003r. Zwiedziło ją 645 osób.

Dziękując za wypożyczenie pięknych łemkowskich pisanek, chcemy równocześnie serdecznie podziękować Panu Dyrektorowi za udział wraz z małżonką w uroczystym otwarciu naszej wystawy.

Z wyrazami szacunku i pozdrowieniami
Dyrektor Muzeum Regionalnego
w Jaśle
mgr Alfred Sepioł

Z prasy...

Nowiny Nr 75 z 16 IV 2003 r.

Wielkanoc na Podkarpaciu

JASŁO. Pisanki, palmy, świętki oraz kopie ludowych obrazów na szkle - "Wielkanoc w tradycji Podkarpacia" można oglądać na wystawie w Muzeum Regionalnym.

Pisanki łemkowskie zdobione techniką woskową wykonała Aleksandra Polańska-Hryńczuk z Łabowej k. Krynicy. Prezentowane są formy do wypieku bab, dziecięce koszyki, kołatki, zajęczki i baranki wielkanocne, odświętne stroje regionalne, palmę, która oprócz zasuszonych traw, bazi i gałązek bukszpanu posiada buteleczkę z olejem, krzyż unicki z 1865 r., płaszczańica z 1829 r., drzeworyt "Ostatnia wieczerza", figurki przedstawiające zwyczaje lanego poniedziałku oraz świętki, głównie "Chrystus Frasobliwy". Uzupełnieniem są prace związane z tą tradycją wykonane przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 8. Zbiory pochodzą z Muzeum - Skansenu Kultury łemkowskiej w Zyndranowej, Muzeum Regionalnego, SP 8 i osób prywatnych.

dyb

Obiektyw Jasielski Nr 7 rok 2003

Wielkanoc w Muzeum

Wielkanoc w tradycji Podkarpacia jest tematem wystawy w Jasielskim Muzeum Regionalnym. Eksponaty pochodzą ze zbiorów Muzeum - Skansenu Kultury łemkowskiej w Zyndranowej, prac wykonanych przez uczniów SP Nr 8 oraz zbiorów własnych.

Pisanki z terenu powiatu jasielskiego zdobione techniką woskową oraz wydrapywane z lat 70. XX wieku, baranki wielkanocne oraz palmy to motyw przewodni. Najwięcej prac pochodzi od Aleksandry Polańskiej-Hryńczuk, która w swoje prace włożyła dużo cier-

pliwości i serca. Jej twórczość została podzielona tematycznie. Każdy zbiór to osobny rozdział z tytułem. Jej prace były wystawiane m.in. w Krośnie i Bardejowie.

Oprócz pisanki w Muzeum znajdują się także rzeźby. Jedną z nich jest Chrystus Frasobliwy, autorstwa Jana Wojtala, który niedawno prezentował swoją twórczość również w jasielskim Muzeum. Kapliczka ze scenami maki pańskiej z początku XX wieku, tradycyjne palmy wielkanocne oraz prace Nikifora Krynickiego, przedstawiające cerkwie, składają się na wielkanocne tradycje naszego regionu. - Kiedy kultura wschodu spotyka się z zachodnią, rodzi się coś niepowtarzalnego, pięknego i fascynującego. Żyjemy w czasach silnego wpływu kultury i tradycji z zachodu. Ta wystawa jest w pewnym sensie ocaleniem naszych polskich wielkanocnych tradycji - powiedział podczas otwarcia wystawy Alfred Sepiol, dyrektor Muzeum Regionalnego w Jaśle.

(kp)

Region Jasielski Nr 3 (39) maj-czerwiec 2003 r.

Historia woskiem pisana...

Tradycyjne łemkowskie pisanki wykonane techniką banku, ludowe obrazy malowane na szkle, unickie krzyże, kołatki, koszyczki, formy do ciast, to wszystko można zobaczyć do 5 maja w Muzeum Regionalnym. Najcenniejszym, a zarazem najbardziej interesującym eksponatem jest Płaszczańica z 1829 roku, w kulturze łemkowskiej symbol Grobu Pańskiego. Autorkami przepięknych, misternie zdobionych pisanki są panie: Aleksandra Hryńczuk-Polańska i Anna Buriak. Większość pokazanych prac pochodzi ze Skansenu Kultury łemkowskiej w Zyndranowej. Zwiedzający mogą także podziwiać dwie prace Nikifora Krynickiego i ozdobne ludowe stroje Pogórzan i łemków ze zbiorów Muzeum, a także palmy wykonane przez uczniów Szkoły Podstawowej nr 8 w Jaśle.

bj

Łemkowie zaskarzyli Parlament III RP do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu

Oddajcie nam lasy!

Trzech miliardów zł odszkodowania za krzywdy moralne, psychiczne, zniszczenie kultury doznane wskutek Akcji Wiśla z 1947 r. i jej reperkusji oraz nieoddanie im zagrabinowych wówczas lasów domagają się Łemkowie z Obywatelskiego Kregu Łemków Hospodar (kierowanego przez etnografa Pawła Stefanowskiego) od Parlamentu III RP. Skargę na działania parlamentarzystów skierowali do Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Ma ona być rozpatrzona niebawem.

Etnograf Paweł Stefanowski reprezentujący Obywatelski Kraj Łemków Hospodar z Sielanki koło Szymbarku złożył skargę na postępowanie Parlamentu El RP w Europejskim Trybunale Praw Człowieka w Strasburgu. OKŁ w ostrych słowach wnosi o uznanie, że Sejm RP uchylił się od uznania za bez-prawną i przestępczą Akcji Wiśla z 1947 r. w odniesieniu do 300 tys. Łemków i Bojków, którzy w jej rezultacie zostali przesiedleni na Ziemię Zachodnią. A także o uznanie, że nieoddanie im zabranego hipotecznego mienia jest aktem dyskryminacji i braku równych praw ludzkich i obywatelskich Łemków oraz aktem ich przymusowego wynaradawiania.

- W związku z tym domagamy się od parlamentu 3 miliardów zł odszkodowania na rzecz łemkowskiej mniejszości w Polsce w celu radykalnego poprawienia jej sytuacji materialnej i społeczno-kulturalnej z tytułu uchyłania się od odpowiedzi na skargi (dotyczące utrzymywania stanu z okresu PRL, w szczególności dotyczącego zabranego mienia - lasów) Łemków, kierowane do Parlamentu od lipca 1989 roku - mówi Paweł Stefanowski. Gnębienie moralne i psychiczne ma polegać także na utrudnianiu dostępu Łemkom do ksiąg wieczystych.

W uzasadnieniu skargi OKŁ twierdzi, że celem wysiedlenia Łemków było oczyszczenie Łemkowszczyzny z rdzennej ludności by pozbawić tę społeczność dążeń autonomicznych w sensie kulturowym, co do dzisiaj jest przemilczane w oficjalnych wypowiedziach. Po transformacji ustrojowej w 1989 r. OKŁ zawiesił w Parlamencie wniosek o zwrot zabranego Łemkom mienia (na co ma potwierdzenie).

Jak mówi Stefanowski mienie łemkowskie zostało zabrane bezprawnym dekretem z 27 lipca 1949 r., niezgodnym z obowiązującym wówczas w PRL prawem przedwojennym, jako mienie opuszczone. Łemkowie twierdzą, że nie opuścili gospodarstw lecz zostali wysiedleni siłą przez żołnierzy Ludowego Wojska Polskiego w czasie Akcji Wiśla w 1947 roku.

Jak pisze Stefanowski, pozwany w międzyczasie sprzedał dziesiątki tysięcy hektarów łemkowskiej ziemi, będącej w posiadaniu Skarbu Państwa by stworzyć* fakty dokonane i nie oddać jej właścicielom. Obecnie w posiadaniu Skarbu Państwa są niemal wszystkie łemkowskie lasy co umożliwia ich oddanie właścicielom bez większych problemów. Uniemożliwia to parlament tworząc ustawę "o nie oddawaniu" lasów w naturze. Jako, że nie ma ustawy o reptywatyzacji, zachodzi konieczność wymuszenia na parlamencie zwrotu lasów.

- Około 600 do 800 rodzin łemkowskich przeważnie pracujących w Państwowych Gospodarstwach Rolnych nie otrzymało żadnego zamiennika ziemi, którą zwracano Łemkom i mają problemy z zdobyciem zaświadczenia o posiadaniu ziemi - wyjaśnia Stefanowski. - Im musi pomóc konkretny dekret.

- Pracowałem w PGR i obiecano mi dwa hektary i domek - mówi Łemko z powiatu gorlickiego. - PGR padł i musiałem odejść do miasta. W gminie mi powiedzieli, że nic nie dostanę bo muszę szukać świadectwa posiadania ziemi tam, gdzie jestem zameldowany czyli w mieście. Musiałbym powoływać świadków i przejść drogę przez sądy.

Jak mówi Stefanowski prowadzi to do umęczania Łemków. System odzyskiwania mienia przez drogę sądową jest nie do przyjęcia przez setki ludzi.

- Przyjęcie skargi potwierdził K. Ryngiewicz, sekretarz prawny czwartej sekcji Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu - dodaje Stefanowski. - W liście skierowanym do mnie pisze, że Trybunał zajmie się sprawą najszybciej jak to będzie możliwe. Na bieżąco dosyłam do trybunału potrzebne mu dokumenty np. w sprawie więzienia Łemków w obozie w Jaworznie. Trybunał zapewnia mi również wyjazd do Strasburga na posiedzenie i adwokata, jeśli to będzie konieczne.

Do tej pory lasy odzyskały kilka rodzin łemkowskich, m.in. z Kunkowej koło Gorlic na drodze sądowej, w czym pomogli im działacze Zjednoczenia Łemków.

Jak ocenia Paweł Stefanowski, w posiadaniu Skarbu Państwa znajduje się kilkadziesiąt tysięcy ha łemkowskich lasów. Średnie gospo-

darstwo łemkowskie liczyło 12 ha, w tym 4 ha lasu. OKŁ ma spis kilku tysięcy rodzin łemkowskich i posiadanego przez nich mienia. OKŁ stoi na stanowisku, że zwrot nieprawnie zabranego mienia musi nastąpić na drodze jednorazowej politycznej decyzji parlamentu RP, a nie na drodze sądowego odzyskiwania mienia hipotecznego przez osoby fizyczne.

Wójt gminy Uście Gorlickie, zamieszkałej m.in. przez Łemków, jest za szybkim załatwieniem tej sprawy.

- Jest mi niewygodnie o tym mówić, jako że jestem Łemkiem, ale uważam iż zwrot lasów powinien nastąpić - mówi Dymitr Rydzanicz, wójt gminy Uście Gorlickie. - Nie jest to załatwianie krzywd krzywdami, bo OKŁ nie domaga się zwrotu majątku osób prywatnych. Lasy, których zwrotu domaga się OKŁ w gminie Uście Gorlickie obejmują powierzchnię jednego leśnictwa czyli około 2000 ha. Nadleśnictwo Łosie wyżyłyby bez tego. Tę sprawę trzeba załatwić raz, a dobrze, bo wlecze się ona od 1947 roku. A społeczność domagająca się zwrotu swoich lasów jest lakonicznie traktowana. Tłumacznie im, że jak dostaną lasy, to je wytną jest durnym myśleniem. Trzeba też pamiętać o ludzkim wymiarze sprawy. O lasy upominają się się ludzie starsi. Niech oni umrą ze świadomością, że mają swój las. Oni go nie zabiorą do grobu, tylko będą inwestować. Myślę, że to mogłoby ożywić lokalną gospodarkę agroturystyczną na Ziemi Gorlickiej. Trzeba też pamiętać, żeby zwrotów lasów nie otrzymali ci, którzy w zamian za nie dostali gospodarstwa na ziemiach Zachodnich, po przesiedleniu w 1947 roku, i sprzedali je.

Równie ostrożnie wypowiada się w tej kwestii poseł Ziemi Sądeckiej od trzech kadencji.

- Nie chcę przesądzać sprawy, że pozew jest zasadny - komentuje poseł Kazimerz Sas. - Wielokrotnie z nimi rozmawiałem i wiem, że Łemkowie mają poczucie krzywdy, ale sprawą jest głębsza i wymaga uważnego sprawdzenia. Trzeba pamiętać, że taka decyzja uruchamia lawinę innych żądań np. Zabużan i dlatego jest to rzecz wymagająca rozwiązania systemowego. Myślę, że powinniśmy poczekać na wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w Strasburgu. Będą to wytyczne dla władz polskich, a trzeba pamiętać, że będziemy częścią Unii Europejskiej. Ludzie mają prawo domagać się swoich praw przed sądownictwem unijnym, które będzie obowiązywać również w Polsce.

Robert DROBYSZ

НАРОДНЫ ПОСЛОВИЦІ

Встеклому псу варуйся з дороги.

Ощаджай, коли ти добрі, а будеш мати в біді.

Коли ты не ковалъ, то и клищи не поганъ.

Кто не слухат тата, тот послухат ката.

Плодне дерево в раю принимают, безплодне з раю выганяют.

Й меже святыма бывають суперечки.

Кто крока не пильнує, тот і цента не вартат.

Свій край, як рай; - чужа країна, як домовина.

Кто Бога не боїтся, тот и людей не ганьбится.

Діти ховай, а сам торбу приготовляй.

Мудра газдыня, коли повна скриня

Кому добрі ведеся, тому і когут несеся.

Не хапайся дурниці, не будеш сідив в темниці.

Добро мачохы, як зимне тепло.

Своих приятелей набывай, але отцовских не трат.

Новых приятелей набывай, а старых тримайся.

Не бійся мудрого врага, а бійся глупого друга.

Покаж ся увцьом, а вовкы готовы.

Там ліниво працюш, где пожытку не чуєш.

Не плюй до студні, бо придется ти воды з ней напити.

Кто не зазнав біды, тот не зна шанувати добра.

Подав А. Б.

ЖАРТЫ

-Пане дохторе! Ци тата операця єст безпечна?

-О, так! На пят удає ся лем єдна.

-О, йой!

-Та чом йойкате? Не бійте ся. Штириох што єм попередно оперував юж сут в гробі.

***

-Пане дохторе, кождой ночы снит ся мі же голы дівчата влітуют і вилітують до моего покою.

-І хочете певно, жебы тот сон ся веце не появляв?

-Ні, лем хтіл бым ся звідати што зробити, жебы так не тріскали дверями.

***

-Дохтор призерат ся рентгеновскій фотографії і страшні ся дивус.

-Мате пане годинник в жолудку. Не мате з тым жадных клопотів?

-Певно, же мам. Найвекшы тогды як хочу го накрутити.

***

-Як то ся стало, же муж зломив сой ногу?

-Пішов до певниці по компери тай ся послизнув на сходах.

-І што сте тогди зробили?

-Як што? Наварилам різанки.

Зобрав Ваньо Дзядик.

Єден лемко хвалиться другому:

-Я купив сой авто, жебы гвидіти світ.

-Прекрасно, але який: тот ци тамтот?

***

-Семане, я дуже переймуюся сыном!

-А што в нього?

-Ta...швагер му дав мотоцигель!

***

-Кумо, ваш телефон діє?

-Так, кумо, на нерви.

***

-Звідуються лемка:

-Яка ріжниця медже злодійом і скупар'ом.

Лемко подумав і гварит:

-Злодій обкрадат людий, а скупар – сам себе.

Зобрав Василь Тирпакович.

ЗМІСТ - SPIS TREŚCI

РЕДАКЦІЯ ДО ЧИТАЧІВ	3
ЦЕРКВА В РІПНИКУ	5
НАША ЛЕМКОВЩИНА	10
УРОЧИСТІ ЗБОРИ ФДЛ ВО ЛЬВОВІ	12
75 – ЛІТЯ МИРОНА АМБІЦЬКОГО	13
80 – ЛІТТЯ ОРЕСТА ЗІЛІНСЬКОГО	14
ЛЕМКІВЩИНО РІДНА	15
ЛЕМКІВЩИНО РІДНА, ЗАКОЛИШУ В КРАСІ ТВОЇЙ	17
ЛЕМКІВСКА ВЕСНА	18
ЛЕМКІВСКИ СЕЛА - В Й С О В А	19
КУС О СЕЛІ ЖИДІВСКІМ І О ЖИДОВЯНСКІ ЦЕРКВІ	21
КАМЕНЯРСТВО	24
ЖЫТЯ І СМЕРТ ЛЕМКА К. ФАЛЯ	25
БАЯНОВІ ГУСЛІ	27
ПОХВАЛА СВЯТИМ РІВНОАПОСТОЛЬНИМ КИРИЛУ І МЕФОДІЮ	28
КУС О ПРАВДІ А МОЖЕ НЕ О ПРАВДІ	30
КУШНІРЫ	32
КУС О КСТИНАХ – ХРЕСТИНАХ В КРАМПНІ	33
ŁEMKOWIE WARCI NAŚLADOWANIA	38
ЗАКЛИК ДО ЛЬВІВЯН	46
ПОХОРОН	48
З ЛИСТІВ ДО РЕДАКЦІЙ	52
Z PRASY	56
НАРОДНЫ ПОСЛОВИЦІ	61
ЖАРТЫ	62

КУЛЬТУРА, ІСТОРІЯ І ПАМЯТКИ ЛЕМКІВ В ПОЛЬЩІ
KULTURA, HISTORIA I ZABYTKI ŁEMKÓW W POLSCE

ЗАГОРОДА ZAHORODA

KWARTALNIK TOWARZYSTWA NA RZECZ ROZWOJU
MUZEUM KULTURY ŁEMKOWSKIEJ W ZYNDRANOWEJ

Wydaje: Rada Towarzystwa Muzealnego w Zyndranowej

Выдає: Рада Музейного Товариства в Зиндранові

Redaguje zespół redakcyjny - przewodniczący i członkowie Prezydium Rady
Towarzystwa Muzealnego z pomocą autorów - korespondentów

Редактує редакційний колектив - голова і члени Президії Рады
Музейного Товариства з помочом авторів-кореспондентів

Adres redakcji:

TOWARZYSTWO MUZEALNE W ZYNDRANOWEJ
z dopiskiem "Zahoroda"
38-454 TYLAWA, pow. KROSNO

NALEŻNOŚĆ ZA KWARTALNIK Oraz POMOC IDARY DLA
MUZEUM PROSIMY NADSŁAĆ NA KONTO:

NR 86421096-1922-27006-0 GBPZ S.A. Wrocław Filia/Sanok

Podkarpacki Bank Spółdzielczy w Sanoku Oddz. Dukla

Redakcja nie zwraca materiałów nie zamówionych, zastrzega sobie
prawo skracania materiałów oraz używania własnych tytułów.

Redakcja nie zawsze utożsamia się z poglądami reprezentowanymi
przez autorów zamieszczonych materiałów.

Materiały pisane dialektem publikujemy w oryginalnej formie

OD 1996 r. KWARTALNIK DOTUJE
MINISTERSTWO KULTURY I SZTUKI